

DOOR DE TROUWE VERBONDSGOD GELEID

MEDEDELINGEN UIT HET LEVEN EN BRIEVEN VAN
CORNELIA DE VISSER-DE VISSER

En bevestigingspreek Kandidaat W. de Wit, door ds. G. H. Kersten
te Middelburg

1^e brochure in de serie: *Kinderen Gods op Walcheren in de 19^e en 20^e eeuw*

Uitgave: Stichting DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2001

INHOUD

- ?? Uit het leven van Keetje de Visser
- ?? Kerkelijke verbondenheid
- ?? Gezinsstaat familie De Visser.
- ?? Ds. Mallan en ds. Lamain over Vrouw de Visser
- ?? Geschreven brieven aan:
Fam. Bimmel-de Pagter, Domburg
Fam. Van Velzen, Krabbendijke
Fam. Ds. J. Fraanje
- ?? Bijlage 1
Bevestiging van kandidaat Willem de Wit
door weleerwaarde heer Ds. G. H. Kersten.
Woensdag 17 september 1947.
- ?? Bijlage 2
In memoriam oud-ouderling Jan Maljaars te Middelburg

Literatuurstaat

VOORWOORD

Wat is het een onuitsprekelijk voorrecht door de Heere opgezocht te worden in de jeugd, in Zijn zalige gemeenschap teruggebracht te worden en als kind gedurig tot de Vader te mogen gaan. Deze grote weldaden heeft Keetje de Visser ontvangen. Daarbij kreeg ze genade om getrouw om te gaan met overtuigden, met zoekende mensen en met Gods kinderen. Eén en ander wordt in deze brochure beschreven.

Deze serie is begonnen met dominee D. Janse. Het is aardig te weten dat Keetje een dochter was van zijn jongste zuster Jacomina.

In de ongeveer honderd jaar die beschreven worden in deze serie, blijkt het telkens weer dat de Heere in de families werkte. De Ledeboeriaanse kerken op Walcheren waren langzamerhand één grote familie geworden. Weliswaar werden er ook regelmatig mensen toegebracht uit andere kerken en soms van hen die midden in de wereld leefden.

Er zijn nog onverhoorde gebeden van Gods volk. Er liggen nog onvervulde beloften die de Heere aan Zijn kinderen gedaan heeft. De kracht van het geestelijk leven van Gods kinderen ligt niet in hun ondervinding, maar in Hem Die getrouw is en Die op Zijn tijd de gebeden voor hun nageslacht en voor de Kerk des Heeren zal vervullen. 'Zalig zijn zij die Zijn geboden doen, opdat hun macht (recht van toegang) zij aan den Boom des levens en zij door de poort mogen ingaan in de stad.' Openbaring 22:14.

De Heere zegene de gemeenten en het nageslacht van hen die in deze serie beschreven zijn, tot de roem van Zijn zalige Naam en tot eeuwige zaligheid van verloren zondaren.

Ik besluit met Psalm 138:2, Datheen, door Keetje geciteerd in haar brief van 13 aug. 1942.

*Gij hebt Uwen Naam gemaakt groot,
Als Gij in nood
U toont waarachtig.
Als ik U aanroep, Heer' Gij
Verhoret mij
En troost mij krachtig.
Dies moeten de koningen al,
In dezen val,
U zeer vere-ren,
Als zij verstaan dat steeds Uw woord
Vast blijft nu voort,
O Heer' der Heeren!*

Gezinsstaat familie De Visser.

Pieter de Visser was gehuwd met Cornelia Geschiere. Pieter boerde op de hofstee "De Krommebaene" te Aagtekerke. Uit dit huwelijk:

Gillis de Visser, geboren te Aagtekerke rond 1829, overleden te Oostkapelle op 12 augustus 1887, ong. 58 jaar oud. Gillis is getrouwd te Oostkapelle op 29 oktober 1862, op ong. 33 jarige leeftijd met Jacomina Janse (ong. 27 jaar oud), geboren te Oostkapelle rond 1835, overleden aldaar op 1 juli 1904, ong. 69 jaar oud, dochter van Jan Corneliszoon Janse en Jannetje Huisman. Jacomina was het 14^e kind van Jan Janse en de jongste zuster van ds. David Janse.

Gillis boerde op hofstee "De Eenzame", Westhovenseweg te Oostkapelle. Tegenover Westhove. Deze hofstee kocht David Janse in 1858 en boerde daar totdat hij predikant werd te Middelburg in 1883. Waarschijnlijk verkocht of verpachtte hij de hofstee daarna aan zijn zwager, Gillis de Visser.

Uit dit huwelijk:

Cornelia de Visser werd geboren 3-2-1873 te Oostkapelle.

Cornelia trouwde met Andries de Visser, geb. 30 april 1869, haar achterneef. Andries was de zoon van Andries de Visser en Maria Maljaars.

Andries Sr. boerde op de hofstee 'Het oude Hof' te Meliskerke.

Uit het huwelijk van Andries de Visser en Cornelia de Visser:

Andries de Visser. Geb. 30-04-1869 te Aagtekerke, overl. 09-01-1947 te Sint Laurens, Tr. 25-10-1893 te Oostkapelle met Cornelia de Visser, overleden 15-01-1951 te Sint Laurens. Beroep: Landbouwer op "Oude Hof" te Meliskerke en vanaf 1925 op "Leg-af" te St. Laurens.

Kinderen:

1. Andries, geb. 15-08-1891 te Oostkapelle, overl. 10-10-1984. Tr. 08-4-1925.
2. Gillis, geb. 1-10-1895 te Oostkapelle, overl. 25-03-1984. Tr. 4-10-1916.
3. Maria, geb. 8-06-1897 te Oostkapelle, overl. 2-8-1992. Tr. 18-6-1924.
4. Jacomina, geb. 5-7-1902 te Meliskerke, overl. 19-11-1983. Tr. 18-6-1924; gehuwd met A. Francke.
5. Catharina, geb. 11-06-1913 te Meliskerke, overl. 10-12-1997. Tr. 6-12-1961.

Uit het leven van Keetje de Visser.

Meegedeeld door een vriend, volgens haar eigen verhaal.

Tot haar 14^e jaar leefde zij als andere kinderen, maar was bijzonder week. Dikwijls hilde zij in haar bed. Haar vader vroeg wat zij mankeerde. Zij wist het niet. Haar vader stierf toen zij 14 jaar was. Een zeer grote droefheid maakte zich van haar meester.

Eens kwam er als een hoorbare stem in haar: *'de droefheid der wereld werkt de dood, maar de droefheid naar God werkt een onberouwelijke bekering tot zaligheid.'* Daar ontroerde ze hevig van. De dood was voor haar altijd zeer beangstigend. En zeker nadat haar vader gestorven was. De dokter had eens tot haar gezegd: 'als jij zo bedroefd blijft, dan ga jij ook dood'. Dat vermeerde haar vrees. Toen die stem in haar hart kwam zei ze: "Heere, geef mij die droefheid naar U". Die bede werd verhoord. Vanaf die tijd kreeg zij een begeerte naar God en Zijn dienst. Zo leefde zo tot haar 18^e jaar. Toen zette God haar krachtadig in de schuld door het lezen van een predikatie van Smytegelt, over Zondag 26, de heilige doop. Ze zag dat ze heel haar leven tegenin de betekenis van de doop geleefd had. Haar zonden en schulden wogen zeer zwaar, totdat God haar de mogelijkheid van zalig worden openbaarde. Dit gebeurde in een nacht toen ze 23 jaar oud was.

Na deze ontsluiting kreeg ze veel werkzaamheden om Jezus, maar werd ook de kloof tussen God en haar ziel steeds meer open gelegd. Ze leerde wat zij in Adam geworden was, maar ontving ook veel toediening, liefde en trouw. Zij had gezien dat ze nog bekeerd kon worden, maar gevoelde toch zo'n leegte. 13 jaar heeft ze daarin geleefd.

Toen ging de Heere doorwerken. Ze kwam zo in de engte, dat ze geen ontkoming meer zag. De Heere hing haar leven aan een zijden draad. Zij meende niet anders dan voor eeuwig om te komen. Toen openbaarde dezelfde Persoon Zich, Die ze in de ontsluiting had leren kennen. Hij sprak: "Vader, ik wil niet dat deze in het verderf nederdale, Ik heb verzoening voor haar gevonden. Zij was de Uwe, maar Gij hebt Mij haar gegeven". De Vader nam bevrediging in het offer van de Zoon. Ze gevoelde dat Hij met haar bevredigd was. Toen gevoelde ze de liefde des Vaders, de liefde des Zoons en de liefde van de Heiligen Geest. Dit was omtrent de Pinkstertijd.

Zij heeft geruime tijd in deze liefdesuitlatingen geleefd. Daarna werd zij ernstig ziek. Dominee Kieviet bezocht haar en vroeg wat zij van het verloop dacht. Ze gaf de reden op waarom zij meende er niet van te moeten sterven. Hij antwoordde haar, dat Pieter Ingelse met diezelfde woorden weg moest.

Toen zij weer opknapte kwamen ze in hevige bestrijding. In deze toestand preekte dominee Kieviet met Pasen over deze woorden: *"Vriend, verraadt gij de Zoon des Mensen met een kus?"* Als een Judas leerde zij zichzelf kennen en was ten einde raad. Maar de Heere verbrak de strik onder het lezen van Zondag 11 van Smytegelt over de naam Jezus. Daar openbaarde Hij Zich opnieuw en mocht zij zichzelf in Hem kwijtraken en kon gelovig zeggen: *"Hij is de mijne en ik ben de Zijne.* Hij sprak tot haar: *"Dan zult gij kennen en vervolgen den Heere te kennen".* (Hosea 6:3 *Dan zullen wij kennen, wij zullen vervolgen om de Heere te kennen.*)

Zij beleed echter dikwijls haar droefheid dat ze Hem niet meer kende. In deze weg van heiligmaking mocht ze onderscheiden gebruik maken van de ambten van Christus.

Kerkelijke verbondenheid

Keetje zegt dat zij bezocht werd door Ds. Kieviet, die vanaf 1909 tot 1913 voorganger was te Aagtekerke. In haar eerste 2 brieven schrijft ze óók over hem.

'Het oude Hof', waar familie De Visser woonde ligt ten noorden van Meliskerke, een eindje buiten het dorp. Voordat Andries de Visser daar woonde, was deze hofstee eigendom van Fam. Van Sluis. Van Sluis kerkte eerst bij de Christelijke Afgescheidenen te Meliskerke. Daarna gingen ze over naar Jan Vader, naar de Kruisgemeente. Door de scheuring van de gemeente Aagtekerke in 1889, was de verhouding tussen beide gemeenten erg scherp geworden. De scheuring had zulke diepe voren getrokken, dat de angst voor kerkscheuring er een halve eeuw later nog goed inzat bij oudere mensen. Het is me onbekend waar de ouders van Andries de Visser kerkten. Maar Keetje de Visser, afkomstig van 'De Eenzame' tussen Oostkapelle en Domburg, kerkte, voordat de gemeente te Oostkapelle geïnstitueerd werd in 1900, in Aagtekerke en Middelburg. Dit was immers vóór 1900 in feite één gemeente en één kerkenraad met 2 lokaties. Ds. Janse, 'oom David', moest Keetje zeggen, stond bij haar hoog aangeschreven.

Hendrik Kieviet werd op 2 oktober 1873 te Den Bommel geboren. Hij vestigde zich door zijn handel te Axel. Hij sloot zich aan bij de Ledeboeriaanse gemeente aldaar. De kerkenraad drong er bij hem op aan om een stichtelijk woord te spreken.

Deze zaak werd behandeld op de **Algemene Vergadering** te Middelburg, 1 juli 1903.

"De vergadering besluit dezen Broeder tot onderzoek of toelating aan zijn Classis over te geven."

Afgevaardigden van Aagtekerke waren:

J. Corré, H. Bimmel, H. Kieviet, ouderlingen; P. Wouterse, diaken.

Op de Grote Vergadering gehouden 6 Juni 1906 te Krabbendijke "stelde de gemeente Aagtekerke voor om de lerend ouderling Kieviet ter beoordeling tot Candidaatstelling om daarna tot Leeraar beroepbaar te verklaren. Na rondvraag wordt aangenomen met volle meerderheid op de Classis H. Kieviet te onderzoeken en de Deputaten een stem te geven op die Classis voor dat onderzoek alleen."

Ds. G. H. Kersten schrijft:

"Nog herinner ik mij als de dag van gisteren dat Jacob Corré de ouderling van Aagtekerke in Middelburg kwam meedelen, dat nu ook Aagtekerke een voorganger kreeg. Elke dag kwamen toen velen samen bij Ingelse in de Segeerstaat, Middelburg. En de oude Jacob was verheugd." (Ds. G. H. Kersten. Bedroefden om der bijeenkomsten wil.)

Ds. Kieviet overleed 1928 te Veenendaal.

In 1925 verhuisde Andries te Visser naar de hofstee Leg-af in het buurtschap Brigdamme, behorend onder gemeente St. Laurens. Zij sloten zich aan bij de Gereformeerde Gemeente te Middelburg. Deze gemeente werd bediend door dominee A. Verhagen vanaf 17-4-1921 tot 27-5-1942. Met het wel en wee van de gemeente leefde Keetje erg veel mee. Onder andere met de roeping van ouderling Van de Ketterij.

Werkzaamheden met Marinus van de Ketterij

Marinus kwam uit Arnemuiden. Na zijn bekering wilde zijn vader dat hij opgeleid zou worden voor dominee, maar Marinus zei: *"Ik verdrink me liever, dan dominee te worden."* Hij ging na zijn huwelijk in 1931 op het 't Zand wonen (in de Kerkstraat, wat nu Vogelstraat 31 is) en werd lid van de Gereformeerde Gemeente te Middelburg. Het volgend jaar werd hij ouderling, op 27-jarige leeftijd. Niet lang na zijn bevestiging gevoelde Van de Ketterij een roeping tot het leraarsambt, maar hij verzette zich hiertegen. De Heere had het aan Keetje de Visser geopenbaard, maar zij sprak er met niemand over. Zij bad of hij eerst geoefend mocht worden in het bevindelijk leven en de verzekering van het geloof. Na ruim tien jaar, in 1944, werd het voor ouderling Van de Ketterij een onhoudbare zaak. Toen hij met vrouw De Visser over zijn roeping wilde praten, zei ze: "Ga maar zitten, dan zal ik je vertellen wat God mij bekendgemaakt heeft. Eén ding ontbreekt je nog: de verzegeling van de Heilige Geest, maar niet lang na dezen zal de Heere je die schenken. Ga nu maar naar de kerkenraad."

Vrouw de Visser had nauwe banden aan Gods kinderen en knechten die geoefend waren in het geestelijk leven. Met veel achting sprak ze over ds. Fraanje, waar ze mee correspondeerde, over ds. Dorresteyn, en later de jonge ds. Mallan.

Verlossing uit grote nood

In de brieven van vrouw De Visser vertelt ze hoe de Voorzienigheid haar gezin leidde in de oorlog, zodat ze op hun eigen hofstee konden blijven wonen.

Toen de oorlog voorbij was stond het hele eiland onder water, behalve de hooggelegen gedeelten, zoals de duinstreken, dorpskernen en de stad Middelburg, binnen het Bolwerk. Waar het Bolwerk laag was werd dat tijdelijk opgehoogd, zodat het water niet op de laagste plaatsen van de stad kon komen.

De hofstee van de De Vissers lag vrij hoog. Het zeewater kwam er niet. Tijdens laag water vielen de lagere gedeelten ook droog. Het gebeurde dan wel dat sommige mannen er op uitgingen, om het een of ander te doen. Adriaan en zijn zoon Andries Francke gingen op zeker dag in de richting van Middelburg. Toen ze terug kwamen werden ze verrast door de hoge waterstand. Ze konden hun boerderij niet meer bereiken. Daarom bleven ze op een hoger stuk land staan en riepen om hulp. Maar het water kwam steeds hoger, tenslotte tot aan de oksels. Intussen werd hun hulp-geroep gehoord. Een winkelier uit Brigdamme had een bootje en ging er op af. Hij hees de mannen in zijn bootje, waar ze bewusteloos raakten vanwege het langdurig staan in het koude water. De mannen werden thuis gebracht. Vrouw de Visser sneed hun natte boere-kleren open. Men wikkelde hen in dekens en zij werden op bed gelegd. Het gezin bleef er de hele nacht bij waken. Tot grote blijdschap kwamen de mannen weer bij kennis. Vrouw de Visser riep het gezin samen om op de knieën te gaan. Ook hebben ze gezongen uit Psalm 116. Ik citeer alleen het 1ste en 2^e vers, berijming Datheen.

*Ik heb den Heer' lief want Hij heeft verhoord
Mijn stem ende bidden in mijn zwaar klagen.
Ik zal Hem bidden in mijn kwade dagen,
Omdat Hij hem tot mij neigt , naar Zijn woord.*

*De strikken des doods hadden mij omvaân;
Ik was beladen met angsten der hellen,
Ik was in nood, in zuchten en in kwellen;
Doch ik riep des Heeren Naam alzo aan:*

Komst van ds. W. de Wit

Na het vertrek van ds. Verhagen was de nood in de Classis Walcheren groot geworden. Zodat Vrouw de Visser veel arbeid aan de troon der genade had om vervulling van de vacatures. In 1946 werd dominee Dorresteyn beroepen door de gemeente Middelburg. Keetje had veel werkzaamheden met hem omdat ze zich nauw aan hem verbonden gevoelde en de nood van de gemeente op haar hart lag. Maar tijdens deze werkzaamheden deed de Heere haar zien dat er in Opheusden óók een man worstelde aan de troon der genade met een tegenovergesteld doel: namelijk om dominee Dorresteyn daar te mogen behouden. Deze man was Bart van der Kolk. Vrouw de Visser werd hierdoor aan de zijde Gods geplaatst en werd het met Gods wil eens. Dominee Dorresteyn werd als het ware opnieuw aan Opheusden geschonken. Voor Middelburg was iemand anders bestemd.

Het volgend jaar beriep de gemeente kandidaat W. de Wit. Door het vertrek van dominee Visser te Aagtekerke had de Classis Walcheren geen eigen predikant meer. Maar God verhoorde de verzuchtingen. Kandidaat de Wit werd bepaald bij de geschiedenis van Filippus en de Moorman. God sprak tot Filippus: "sta op en ga heen tegen het zuiden op de weg die van Jeruzalem afdaald naar Gaza, welke woest is." Handelingen 8:26. De weg naar Middelburg en het eiland Walcheren was ook woest geweest door dat 1 jaar lang het zeewater erover gespoeld had, vanaf november 1944-november 1945. Ds. G. H. Kersten bevestigde dominee De Wit op 17 september 1947.

Ds. De Wit kwam regelmatig bij Keetje op bezoek. Keetje en anderen van God volk spraken eerlijk met hem over de standen in het geestelijk leven. Zij voelden wel aan dat de dominee niet alles doorleefd had van de bevindelijke gangen die hij verklaarde op de preekstoel. Vooral bij zijn bijbellezing over de geschiedenis van Ruth kwam dat zo duidelijk aan het licht. De dominee vertelde dat hij voor zijn eigen zielenleven kennis gekregen had al de keus van Ruth, de arbeid op de akker, de eerste ontmoeting met Boaz en het einde van de gersteoogst. Maar de gang naar de dorsvloer, waar Boaz zich openbaarde als lossen en de belofte om over de lossing te onderhandelen in de poort had de dominee met ambtelijk licht mogen behandelen, tot onderwijs en lering van Gods volk.

Ik breng dit naar voren om aan te tonen hoe zorgvuldig men omging met de verschillende standen in het geestelijk leven. Niet dat Gods volk de kleinste stand kleineerde. Integendeel. Maar zij voegden zich naar de gang van Gods werk en de leiding van de Geest, Die in de groei van het geloofsleven een orde houdt waarin de wijsheid Gods uitstraalt. Hoewel deze bevindelijke standen, toen het leven des geloofs meer en meer ging ontbreken, louter verstandelijk werden uitgelegd en systematisch werden behandeld.

Na de oorlogstijd brak voor Vrouw de Visser nog enkele moeilijke jaren aan. Ze leed en hartzwakte met alle gevolgen van dien. Op donderdag 9 januari 1947 overleed haar geliefde man, tot haar groot verdriet. De Heere heeft haar daarin kennelijk gesterkt.

De gemeenschap der heiligen

De laatste jaren waren voor het geestelijk leven niet de minste. Diep werd ze geoefend in de kennis van de Drieënige Verbondsgod.

Onder haar vele vriendinnen behoorden onder andere Janna Maas uit Borssele, Rika Murre-Westerweele (Oude Rika), Jane Witte-Welleman, en, enige tijd voor zij stierf, ook Jane Maat. Deze Godvrezende vrouwen woonden te Nieuwdorp. De Heere had Jane Welleman in die tijd grote genade gegeven door de volle zekerheid van het geloof en de kennis van de Drieënige God. Zij deelden niet alleen in de gemeenschap met God, maar verheugden zich ook in de gemeenschap der heiligen.

In een van hun bezoeken aan Vrouw de Visser vertelde Keetje ook haar geloofswerkzaamheden in de volle bewustheid dat zij kinderen waren van één Vader. Hoe dat volk één God tot hun Vader heeft, één Zoon tot Borg en Middelaar, en één Heilige Geest tot Heiligmaker. Maar ook dat zij in geestelijk opzicht zo weinig aansluiting vonden in hun omgeving, ja in het hele land. Het diep verval en 'de verbreking Jozefs' was hun een innige smart. Zij verlangden naar de ware eenheid zoals de Heere Jezus ook gebeden heeft: Ik wil dat ze één zijn gelijk Wij één zijn. Opdat de liefde waarmee de Vader de Zoon en de Zoon de Vader liefhad, ook in Zijn volk zou wonen. Dan zou er weer gezegd kunnen worden: *Ziet hoe lief zij elkander hebben.*

Sterfbed

We zouden denken, na zo'n ruim geloofsleven volgt een ruim sterfbed. Dit was niet het geval. Het sterfbed van Vrouw de Visser was erg benauwd. De angsten van de 'koning der verschrikking' waren erg hevig. Tevoren had ze dikwijls gezegd: *Een mens moet stervensgenade ontvangen anders kan hij niet sterven.*

Sommige mensen kunnen het niet goed begrijpen dat de Heere soms niet meer licht en genade geeft tijdens het sterven van Zijn kinderen die grote genade ontvangen hebben in hun leven. Dikwijls wordt het negatief uitgelegd. Maar Gods volk deed dat niet. Een oudere ouderling zei: *Keetje is niet gestorven als een bekeerde vrouw met veel achting, 'mè as un èrreme zondaresse', net als domenie Franje. (...maar als een arme zondares, evenals ds. Fraanje.)*

Vroeger zeiden ze wel eens: *als de Heere niet overkomt, dan krauwt een kind van God nog de kalk van de muur.* (Bedoeld werd de bedsteemuur die witgekalkt was.) Ds. Fraanje heeft dezelfde donkere vallei doorworsteld. Een ander kind van God die dezelfde gang moest gaan, kreeg vóór haar dood verruiming. Toen zag ze dat ze dezelfde weg moest gaan als de Borg. *Vóór Zijn dood had Hij de zwaarste aanvechtingen.*

Keetje stierf maandag 15 januari 1951. Zij werd vrijdag 19 januari begraven. De begrafenis werd geleid door ds. De Wit. Op het graf sprak ds. Van de Ketterij over Openbaring 7. De grote schare die voor de troon van God staan en die uit de grote verdrukking komen. Maar zij hebben hun lange klederen gewassen in het bloed des Lams. Hij sprak over het heerlijk voorrecht wat zij ten deel was gevallen, maar waar wij nog voor staan. En over de lege plaats die zij heeft nagelaten.

Ds. Mallan over Keetje de Visser.

Onderstaand citaat komt voor in een Synodepreek, met het thema:

De veelomvattende brief in opdracht van de grote Koning der kerk, gericht aan de gemeente van Smyrna. Predikatie over Openbaring 2 vers 8 t/m 10.

Uitgesproken in een bidstond voor de particuliere Synode op 24 April 1951 te Middelburg, door Ds. F. Mallan. Predikant der Gereformeerde Gemeente te Bruinisse.

"Mijn gedachten gaan op het ogenblik ergens heen en ik kan niet nalaten om ze even te vertolken, daar ik in het midden van de gemeente van Middelburg sta, waar ook weer zulk een oprechte arme van geest is weggehaald in dit jaar. Een lastdraagster van Gods kerk, die in het verborgen het heil van Sion zoekt. Ach, dat de Heere die eens meer geven mocht in onze kommervolle dagen. Helaas, die zijn zo weinig meer te vinden."

Ds. Lamain over Keetje de Visser.

De eerste familie van onze gemeenten, waarmee ik in kennis kwam, was de enige zoon van de ontslapen oefenaar P. Ingelse, met zijn vrouw. Later met ds. Verhagen en zijn vrouw, die in die jaren leraar was van de gemeente in de Segeerstraat. Ook met sommigen van de kerkenraad kwamen we in aanraking en met een "moeder in Israël". Haar naam was Keetje de Visser. Ze werd meestal Keetje van Legaf genoemd, omdat de boerderij waarop zij woonde de naam van "Legaf" droeg. Het was een vrouw, die grotelijks van de hemel bedeed was met zaligmakende genade. Een vrouw, die verzekerd mocht zijn van haar aandeel aan God in Christus. Een vrouw, die in kinderlijke vreze mocht wandelen voor het aangezicht des Heeren. Een lastdraagster van Gods kerk, en waaraan de Heere nog wel eens verborgenheden openbaarde onder de oordelen en gerichten Gods. Ze mocht getrouw en eerlijk zijn in het behandelen van zielen voor de grote eeuwigheid. We zijn daar ook menigmaal getuige van geweest, dat ze scherp was tegenover degenen, die met bevindingen naar voren kwamen, die niet gegrond waren op het Woord van God. Maar ze was ook in haar spreken onderwijzend en bemoedigend voor degenen, die iets van het ware werk Gods mochten openbaren. Ze wist, door de wijsheid die ze van de hemel had mogen ontvangen, met de moede een woord ter rechter tijd te spreken.

Toen de Heere haar wegnam uit de strijdende kerk, heeft ze in die gemeente en op dat eiland een grote ledige plaats nagelaten. Voor haar zelf was de dood een grote verlossing, omdat ze menigmaal verlangend was om ontbonden te worden en met Christus te zijn. Want dat was ook voor haar zeer verre het beste.

Dat gemis hebben we wel eens gevoeld als we te St. Laurens kwamen na haar verscheiden. Het land wordt zo arm en in de gemeente wordt het zo naamloos leeg, wanneer zulke geofende mensen, die pilaren waren in de kerk, worden weggenomen. Och, dat Sion weeën mocht krijgen om nog zonen en dochteren voort te mogen brengen, die God Zelf bevestigen mocht en schragen naar luid van Psalm 87.

GESCHREVEN BRIEVEN

2 brieven, geschreven aan fam. H. Bimmel- de Pagter te Domburg.

Meliskerke, 21 juli 1910.

Geliefde vriendin,

Door deze laat ik u weten dat ik uw briefje hebt ontvangen, en wil ook aan uw verzoek voldoen om u enige letteren te schrijven. Ik kan u meedelen dat ik door de goedheid Gods veel sterker mag worden in mijn krachten. Mijn hoofd is nog wel wat zwak doch wordt toch ook sterker. Ik heb nu twee zondagen 2 maal naar de kerk geweest en wist er niet zo veel van als voor heen van één keer. En zien wij eens een jaar terug wat ik toen was en nu al zo menigmaal op te mogen gaan naar Gods huis.

O vriendin, het is mij nog elke week een wonder dat ik zo gesterkt word naar het lichaam en verkwikt naar de ziel. Toch heb ik in het laatst iets gehad dat zeer smartelijk was, en erg met de jeukte. Ik had huiduitslag over de gehele linkerzijde, voortkomende uit de abnormale stofwisseling, maar werd inwendig ondersteund met deze woorden: "*Gewisselijk Hij legt den mens niet te veel op.*" O, wat zag ik daar veel in en wat was het mij een wonder dat daar nog een middeltje gezegend werd tot verzachting. Nu is het bijna geheel weg.

Och vriendin, dat de Heere toch zoveel weldaden schenkt aan zo een onwaardige. Dat doet mijn ziel wel eens weg smelten en begeren dat ik Hem nog eens mocht beminnen om dat Hij God is. Want ik ben dikwijls bevreesd of ik Hem niet enkel om Zijn gaven bemin. Och mocht de Heere ons maar veel licht en genade schenken om te zien de dingen die ons van God geschonken zijn en genade om in nederigheid en ootmoedigheid Hem te erkennen en te mogen eindigen in dat Drieënige Wezen. In ons zelf is toch alles tekort maar in Hem is de volheid. Mocht Hij Zelf maar veel behoefte in onze harten werken aan Zijn dienende genade en de leiding van Zijn Geest in en door Zijn Woord. Wat ligt er toch een dierbaarheid in dat woord, wanneer de Heere ons het eens heeft [= geeft] te verstaan, nietwaar? O, dan word ik beschaamd over mijn eigen dwaasheid. Mocht die hemelse Profeet mij maar veel leren, Die leert toch als macht hebbende. En mocht Hij ook Zijn almacht nog eens betonen, in het bekeren van zondaren, ook in ons zaad en kroost en in de jeugd en jonkheid.

En hebben wij onze leraar weder gekregen mocht die ook nog eens als een middel in Gods hand gebruikt mogen worden en werkzaam mogen zijn tot Gods eer. En nu vriendin, wanneer het in God raad kan bestaan wil ik u in het vervolg gaarne eens opzoeken vooral om nog eens bij Nanne te komen; dat heb ik al eens begeerte om haar nog eens te zien. Doet haar de groetenis van mij als je er eens komt en ook aan Maa.¹ Wij zijn blijde dat zij weer eens komen wil. Ik denk nog al eens aan haar, zij kan komen als zij best kan. Ik ga toch nog niet weg, als misschien maandag of dinsdag eens. En als je zelf ook nog eens kunnen komen doe het dan eens. Je wilt toch weer wel poeljen hebben?

Nu vriendin, nu eindig ik met u en de uwen de nabijheid Gods toe te wensen en dat je veel verwaardigd mogen worden om met de noden en belangens van land en volk, kerk en Sion aan de troon der genade te verkeren. Binde de Heere het Zelf op onze harten, de liefdeloosheid is zo groot.

Over zie al de fouten en gebreken en gedenk mijner in uw verzuchtingen en ontvang de hartelijke groeten van ons allen.

C. de Visser.

¹ Maatje Bimmel

Meliskerke, 2 november 1911.

Waarde Vriendin,

U zijt misschien wel verwonderd dat ik niet eens schreef. Ik heb het ook al dikwijls van zin geweest, maar er kwam telkens wat in den weg. Maar de grootste oorzaak is dat ik er zo onbekwaam toe ben. Dikwijls denk ik aan u en aan uw man en zou dan dit of dat wel eens graag willen zeggen, maar als het op een schrijven komt dan kan ik niet. Maar ook onze bekwaamheid is uit God, mocht Die mij er dan toe helpen.

Ik heb uw briefje in gezondheid mogen ontvangen en mag nog in dien toestand verkeren, hopende hetzelfde van u ook. Het is toch zo'n weldaad nietwaar, die de Heere ook aan mij onwaardige schenkt na zo veel lijden nu geheel hersteld. Mocht ik maar gedurig mogen wederkeren om God de eere te geven en te zeggen: wat zal ik de Heere vergelding voor alle Zijne weldaden aan mij bewezen? En om dan te mogen eindigen in dat enige Middel. Want, o vriendin, ziende in mijzelf is het al tekort. Mijn gehele bestaan is niet anders dan zonde en ongerechtigheid, bederven van de morgen tot de avond en verzondigen zo al de weldaden Gods gedurig maar. O vriendin, wat is het toch een voorrecht dat de Heere het ons niet schenkt om onzentwille maar om Zijn eeuwig Verbondwille. Hij is toch met ons niet bedrogen want hij weet wat maaxsel dat wij zijn en wat zou het nu een voorrecht zijn, wanneer wij maar veel verwaardigd wierden om ons zelf als een arme zondaar onvoorwaardelijk aan de Heere over te geven.

U schreef ook over de twist die de Heere met ons hield in deze zomer. O vriendin, mocht de schuld eens schuld worden. O, dat wij eens recht vernederd en verootmoedigd mochten worden om eens in te vallen voor den Heere in ware schuldbelijdenis. Mocht 's Heeren Geest ons daartoe bewerken.

Wat was er nog honing aan de roede. De Heere heeft in de natuur nog alles wel gemaakt. O vriendin, als ik het vee aanzag en hoorde schreeuwen dan brak mijn hart, daar ik toch zo hard was en bleef onder al die bemoeienissen Gods. Wat had ik gaarne gewild dat er eens een dag voor de Heere werd afgezonderd als vast- en bededag om den Heere eens af te smeken dat Hijzelf eens mee wilde komen en ons eens te verstaan gaf wat Hij tot ons te zeggen had. Maar o vriendin, nu de gewoonlijke dankdag aanbrak nu moest ik mijzelf afvragen: hoe ben ik nu gesteld? En moest mijzelf vanwege mijn on- en wangestalten verfoeien en was bewust dat de Heere rechtvaardig om mijn zonden zou kunnen sluiten. Maar o wonder, de Heere gaf om Zijn Zelfs wil nog opening en ontsluiting, nietwaar? O, als al die weldaden die de Heere aan zulke onwaardige, zondige schepsel schenkt ons eens voor ogen gesteld worden, dan zinkt de ziel weg nietwaar, in het eeuwig wonder. En dat aan zo een! En o, des avonds uit den 31ste psalm. Die psalm daar heb ik zoveel uit genoten in mijn ziekwezen. En hoewel die zoetheid niet altijd zo gesmaakt wordt, als dan nochtans lees je hem toch anders dan voorheen. O dat dierbare woord Gods, mochten wij er maar veel ingeleid en door geleerd en geoefend worden door Zijnen Geest.

En daar onze leraar² wederom wordt opgeëist, binde de Heere het Zelf op onze harten om van Hem te begeren dat Hij hem in dezen duidelijk de weg wijzen mag op dat hij den Heere mag volgen. En o, kon het in 's Heeren wil en raad bestaan hem ons in Zijne gunst weder te schenken om nog langer onder ons werkzaam te zijn. Kon het wezen nog

² Ds. A. Makkenze te Meliskerke

gebruikt wordende als een middel voor man en kindertjes. Mocht de Heere harer ontfermen, ook over de uwe.

Hier mede eindig ik hopende dat je de fouten zult overzien en dat je bij leven en welzijn van de winter weer eens tezamen een dagje komen zullen. Laat dan zelf maar eens weten wanneer je kunnen.

Ontvangt de hartelijke groeten van ons allen en gedenk ons in uwe gebeden.

C. de Visser .

5 brieven aan fam. C. van Velzen te Krabbendijke.

St. Laurens, 27 januari 1941.

Geachte Vriend met de uwen.

Wij hebben uw brief zaterdag pas ontvangen, daar het adres aan een ander was, daar er op de Hofstede Brigdamme ook een de Visser woont, zo was die brief daar bezorgd. En die man bracht hem zaterdag bij ons en zo kwam alles weer terecht.

Wij waren er veel blij mee dat wij eens iets van u mochten horen. Wij denken en spreken ook nog dikwijls aan u en aan uw wonderlijk ontvangst. Wij meenden maar dat er toch gans geen gelegenheid voor was, en zulke vreemde mensen dat kan toch niet. Maar wat viel dat anders uit, alles was goed. O hoe wonderlijk, niet in staat om tegen mijn huisgenoten te spreken, kreeg ik zoveel kracht licht en ondersteuning dat ik nog met u kon spreken, hoewel het maar kort was. Wij hebben toch eens kennis mogen maken en hopen dat wij elkander nog wel eens meer zullen mogen ontmoeten. *'Want al komt dat volk uit verre landen de harten smelten t' samen in'.*

Als wij het mogen beleven als het weer eens zomer is en er gelegenheid en genegenheid is komt dan ons weer maar eens opzoeken. En u, onbekende vriend mocht u ook begeerte hebben om eens te komen of van uw kinderen, je zijn allen welkom, hoor. Is uw zoon zijn benauwde dagen toch nog niet vergeten die hij heeft doorgemaakt? Mocht het nog eens wat nalaten dat er nog eens iets door geleerd mocht worden, dat dienende is tot ons eeuwig heil. Het is toch zeker dat de Heere nog geen lust had in onze dood maar daarin dat wij zouden leven en ons bekeren. O als wij daar over denken kunnen wij niet anders als in verwondering uitroepen: *wat zijn Uwe goedertierenheden toch groot en veel over ons en over ons zondig land en volk, dat wij tot op heden nog gespaard en bewaard zijn.* Wat is 's Heeren trouw nog groot dat wij nog niet vernield zijn. O wat ligt er toch een verplichting om den Heere te erkennen voor al die onverdiende weldaden en zegeningen die wij mochten ontvangen onder al de oordelen Gods. Maar ook zullen wij rekenschap moeten geven hoe wij die weldaden ontvangen hebben en hoe wij er mee gehandeld hebben. Zijn wij ermee tot de Heere teruggekeerd als een verlegen danker of zijn wij ermee in ons zelf geëindigd? O als de Heere met ons in het recht wilde treden, niet ene vraag zouden we kunnen beantwoorden. Alles tekort. O daarom is het zo nodig een Borg en Middelaar te leren kennen, die Zijn ziele gesteld heeft tot een zoen- en schuldoffer voor Zijn uitverkoren volk. Want in dat dankoffer is de Heere voldaan. O gelukkige ziele die zich als een arme zondaar op Hem verlaten mag. Wij zoeken het dikwijls in ons zelf maar daar is niets in dat de Heere aangenaam kan wezen.

Ik mocht de vorige week nog een les ontvangen, terwijl ik in overdenking was van de grootheid en Majesteit van dat lieve, Goddelijke Wezen. Hoe dat de Heere van mij getuigde dat ik minder was dan een druppel aan de emmer en een stofje aan de weegschaal. O wat is de mens toch diep gevallen uit zo'n heerlijke staat daar God hem in gesteld had. Geschapen naar Zijn Goddelijk beeld van kennis, gerechtigheid en heiligheid, maar dat nu verloren door de zonde. Gevallen in een staat van jammer en ellende daar wij de vruchten van ondervinden, vooral in deze dagen. O mochten wij nog eens leren bekennen ook in deze dagen, wat tot onze vrede dient. De Heere is nog zo lankmoedig over ons. Ik mag bij ogenblikken zo veel van de liefde Gods ondervinden in het zenden van Zijn oordelen en in het bewaren van Zijn volk die in hun noden tot hem de toevlucht nemen om bij Hem te schuilen. Zijn vleugelen zijn zo wijd uitgebreid. Leest toch eens met aandacht en met biddend opzien den 91 sten psalm. Laat ons toch geloven dat de Heere regeert. Onze God is Koning, Hij doet al wat Hem behaagt. Alles staat onder Zijn gebied en macht. Al wat gebeurt, is onder Zijn toelating en het zal uitlopen tot Zijn eer.

Ons papier raakt vol. Wij zullen maar eindigen en hopen dat je deze letteren in gezondheid mogen ontvangen. Ook wij mogen ons met onze kinderen in een goeden welstand bevinden.

Ontvangt ook de groete van man en kinderen en ook van mij uw onwaardige vriendin.

Vr. A. de Visser-de Visser

Ons adres is Leg-Af St. Laurens.

St. Laurens, Juni 1942.

Geachte vriendin!

Met onze gedachten zijn wij dikwijls bij ulieden, maar om eens te schrijven daar komt dikwijls niet van. Doch nu neem ik de pen maar eens op om met de hulpe des Heeren eens enige letteren te schrijven. Wij hebben van Jo de Jager gehoord dat u, nog maar veel zwak zijt. Nu dat is geen wonder, niet waar? Als men hoort welk een operatie u hebt ondergaan, dan zou men moeten zeggen: hoe is het mogelijk, dat je weer in uw huis zijt wedergekeerd. O ik kan mij zo in denken hoe dat je gesteld waren toen dat mocht gebeuren. O wat was die weldaad groot, en dan gevoelen zijne ombekwaamheid om den Heere te danken, Die het toch zo waardig is en toekomt. Want de Heere had nog geen lust in uwe dood, maar wilde uw leeftijd nog verlengen. Nu ik hoop dat de Heere u verdere mag sterken opdat je uw verloren krachten weder geschonken mag worden, in zover het de Heere behaagt.

Maar ook wens ik u toe dat deze weg aan uwe harten geheiligd mag worden zo wel aan uws zelfs als aan uw echtgenoot en kinderen. Wat zou het een voorrecht wezen als het nog eens een middel mocht wezen om den Heere te leren zoeken in onze gezonde dagen, om in een verzoende betrekking te mogen komen met dat Lieve Wezen, met Hetwelke wij van nature in vijandschap leven. En Die van Zijn kant alles aanwendt wat voor ons zo nuttig en nodig is. Want Hij kastijdt ons tot onze nutte opdat wij Zijn heiligheid zouden deelachtig worden. O als men maar mag geloven dat het uit liefde is en ten beste voor diegenen die naar Zijn voornemen geroepen zijn, dan ziet hij pas de nuttigheid van de weg, die de Heere met hem houdt. Al onze noden zijn zo nuttig, zij doen ons bidden, zij leren ons hoe onbekwaam wij zijn om te bidden en maken ons eens bekend met onze eigenliefde zo dat wij tegen dat Heilige, Goddelijke, Volmaakte

Wezen wel eens durven zeggen: *geef ons dit en doe toch dat*. O wij zouden soms Gods wille willen buigen onder onze eigene wil en tot onze begeerte. In plaats dat wij zouden bidden dat God onze wil zoude buigen naar Zijne Raad om Zijn doen eens Majesteit en heerlijkheid te noemen. Daar is genade toen nodig en zelfverloochening. Maar bij u is het misschien wel anders gesteld, want als u genade mag ontvangen om als een alles verbeurd hebbend zondaar aan de voeten van de Heere Jezus terecht te komen en Hem als uw Heelmeester nodig te hebben, uw oog te mogen slaan op die verhoogde Middelaar, Hem als uw Voorbidder nodig te hebben, dan kunt gerust uw zaken Hem toevertrouwen. Hij zal nooit beschaamd doen uitkomen degenen die op Hem betrouwen. Hij is de Machtige om u te genezen, voor Hem is niets te wonderlijk. De Heere geve u genade om alles te dragen wat Hij u oplegt, gedenkende dat Hij het zwaarste gedragen heeft voor Zijn volk. Die kunnen getuigen: waarlijk Hij heeft onze krankheden op Zich genomen en onze smarten heeft Hij gedragen.

Mocht de Heere ulieden veel van Zijne onmisbare tegenwoordigheid doen ondervinden en dat je te samen mogen toenemen in kennis en genade. Ook moet ik u nog bedanken voor uw aangename brief die ik van u mocht ontvangen. Het was mij tot blijdschap daar uit te vernemen hoe goed de Heere voor u ulieden was in al uwe wederwaardigheden. Hoe Hij u kwam te troosten en te ondersteunen en gaf te geloven, dat Hij Zijn arm volk nooit te veel oplegt maar altijd kracht geeft om te dragen. Dien grote Hoge priester heeft de namen van Zijn volk niet alleen op Zijn borst, maar ook op Zijn schouders. Dat was mij laatst tot grote troost.

Nu eindig ik met de vraag, als u kan of u ook weer eens een briefje schrijft om te weten hoe of het bij ulieden is. Ik moet toch zoveel aan u denken, als u kan gedenk ook onzer in uwe gebeden.

Na hartelijke groeten,

Vrouw de Visser-de Visser.

St. Laurens, 13 Aug. 1942.

Geachte Vriend en Vriendin en Kinderen!

Wij hebben vanmorgen uw aangename brief in redelijke welstand ontvangen en mochten ook weer ondervinden dat meeleven verkwikkend is. Zo overnamen wij daar uit dat u aan ons denkt zowel als wij aan u. Inzonderheid aan u geliefde Vriendin, als ik in de gelegenheid ben verneem ik altijd naar uw toestand zo wel uit- als inwendig. Het gaat ons ter harte dat u zoveel lijden moet, maar als ik dan mag horen dat de Heere u ondersteunt dan ben ik zo blijde, want ik weet bij ondervinding dat dan het zwaarste lijden draaglijk wordt gemaakt. Wij wensen u van harte toe dat uw geloof gesterkt mag worden en uw oog geslagen mag wezen op dien oversten Leidsman Die voor u het zwaarste heeft gedragen.

O wat is dat volk toch gelukkig die behoefte hebben aan een Zaligmaker, die het leven niet meer in zichzelf kunnen vinden, noch in enige gestalte of bevinding, maar die het om den Heere Jezus te doen is, in Dewelke de Vader Zijn welbehagen genomen heeft. Waarvan Hij getuigt: hoort Hem! Ik hoop dat Hij dikwijls tot uwe ziele mag spreken van vrede. De dierbaarheid en gewilligheid, gepastheid en noodzakelijkheid van die Lieve Borg is nooit om uit te spreken.

Ik moest er laatst weer eens iets van ondervinden van dat grote wonder dat de Heere die weg had uitgedacht in Zijn soevereine liefde om Zijn Zoon te zenden in de wereld om

Zijn uitverkoren volk zalig te maken. O dat grote wonder! O dat grote goed, ik zou wel tot Oud en Jong willen zeggen: zoek toch de Heere terwijl Hij te vinden is. Haast u om uws levens wil, want als kaf gaat de dag voorbij. Wij leven in een kommervolle tijd, maar de goedertierenheden des Heeren roemen nog tegen het oordeel. Mochten deze omstandigheden die wij thans beleven het lieve volk van God nog eens in de binnenkamer brengen om onze zonden en grote schuld nog eens voor de Heere te belijden. Och verwekte de Heere nog eens Daniëls en Nehemia's.

De Heere heeft bij ons grote dingen gedaan, dies zijn wij verblijd. Mijn man en ik en mijn dochter kregen ook aanzegging dat wij voor de 15 augustus Zeeland moesten verlaten, hetwelk mij zeer aangreep. Doch ik bleef kalm, zeggende *daar is geen macht dan van God en daar zal geen haar van ons hoofd vallen zonder Zijn wil*. Maar onze kinders waren zo erg bedroefd, ze konden en wilden hun ouders en ook hun zuster die hen in alles behulpzaam is niet missen. Mijn oudste dochter is nu 45 jaar en wij zijn nog nooit van elkander geweest en ook haar man is voor ons altijd even lief en goed. Zij wisten geen raad met het oog op mijn zwakke toestand. Mijn schoonzoon ging naar de burgemeester, vragende of dat toch niet veranderen kon; dat ik toch geen mens was om te gaan reizen. Hij zei: dan moet je een verklaring van de dokter hebben; die het dan onmiddellijk gaf dat het reizen voor mij levensgevaarlijk is. Dat was dan donderdags. Dit gaf wel enige hoop, maar het was zo klein en de scheiding van onze kinderen werd hoe langer hoe zwaarder. Toen werd ik gewaar dat ik ze afgodisch lief had en ik het niet eens was met de weg, en ik mijn kinderen niet aan de Heere toevertrouwde. Ik leerde mij als een monster kennen. Maar zaterdag werd ik wakker met het tweede vers uit psalm 138: *Gij hebt gemaakt Uwe naam groot*, enz. Toen werd ik zo verblijd dat de Heere om Zijns groten Naams wil wonderen deed. Ik werd zo verkwikt en versterkt en mocht de hele zaak in de Heere kwijt raken. Mijn dochter zei: *mag je geloven dat je blijven mag?* Ik zei: *dat weet ik niet, maar het is goed*. Maandag kregen wij onze vrijstelling. O hoe komt God nu aan zijn eer, gevoelende de rechte dankbaarheid te missen. Maar ik werd zo gewezen op dien grote Naam die als Borg intreedt voor Zijn arm volk. *Zijn naam moet eeuwig eer ontvangen*.

Vr. Brouwer is naar Lisse. Keetje Moens naar Utrecht, ook zijn vandaag 3 ouderlingen met 35 oude mensen naar Utrecht. De Heere zij ons en hun om Zijns Naams wil genadig. Hij geve ons genade om malkanders lasten te dragen en uit Zijne volheid bediend te worden.

Ontvang de H. groete van ons allen en ook de wens dat de Heere U.L. sterke en ondersteune en op Hem doe vertrouwen.

Familie de Visser.

St. Laurens 17 Sept. 1942.

Geliefde Vriend en Vriendin,

Wij hebben vanmorgen uw brief ontvangen en mochten daaruit met weemoed vernemen de toestand van u, geliefde Vriendin, en hoewel ik zelf op het ogenblik ook weer in een zwakke toestand verkeer. Ik heb al een dag of vijf het bed moeten houden. Nu ben ik er toch weer uit en wil nu dadelijk maar proberen nog enkele letteren te schrijven.

Voor den Heere is niets te wonderlijk en Hij is ook alles machtig, maar wij weten ook dat onze dagen bij de Heere geteld zijn die wij niet zullen overschrijden. Wat ik u wil toewensen is dit, dat de Heere u stervensgenade mag verlenen in de ure als u het nodig

hebt. Hij mocht u Zijne onmisbare tegenwoordigheid doen ondervinden en uw geloofsoog helder doen zijn. Opdat gij uw Koning mag aanschouwen in dat ver gelegen land. De Heere moest het land Kanaän Zelf ook nog aan Zijn knecht Mozes wijzen. O het ontbreekt ons dikwijls aan geloof en licht, maar de Heere kan en wil het beide geven.

Ik mocht ook uit het briefje vernemen dat de Heere u nog ondersteunt op uw ziekbedde. U nog verkwikt door Zijn lief Woord. O dat wonder, dat de Heere nog in ontferming wilt neerzien op arme verloren zondaren en ze nog genade schenken. Want ze worden toch uit vrije genade zalig, hé? Ze zouden toch nooit naar de Heere hebben omgezien maar de Heere zoekt Zijn uitverkoren volk Zelf op door Zijn trekkende liefde om ze te brengen tot de verlossende liefde van dien dierbaren Zaligmaker. En naar mate hij dan van de verzegelende liefde van de dierbaren Heiligen Geest mag geschonken worden, naar die mate is hij ook bewust de dingen die hem van God geschonken zijn en kan hij dan ook getuigen dat zij in de kracht Gods bewaard worden door het geloof.

O als het geloof in oefening mag zijn dan mag hij zich daarin verheugen, ook dan al is hij bedroefd door menigerlei verzoeking, gelovende dat Hij met de verzoeking ook de uitkomst zal geven. En daarom houdt hij zijn oog op den God aller genade, door welke hij geroepen is tot eeuwige heerlijkheid. O vriendin, wat zal dat zijn als geloof eens zal veranderen in aanschouwen. De en apostel zegt: *zo dan zullen wij altijd met de Heere wezen* en dat is toch de begeerte onzer zielen, niet waar ? Om eeuwig God te verheerlijken.

Nu ik hoop dat de Heere u verdere mag schenken wat ge nodig hebt om te kunnen dragen hetgeen u nog lijden moet, gedenkende dat de Heere Jezus het zwaarste gedragen heeft.

En u, geachte Vriend, het is voor u ook een zware weg. De Heere mocht u Zijn nabijheid doen ondervinden en kracht en genade schenken om in Zijn ondoorgrondelijke wil te berusten. Het mocht u gegeven worden om Zijn doen Majesteit en heerlijkheid te kunnen noemen. En Hij draagt niet alleen de namen van Zijn uitverkorenen op Zijn hart, maar ook op Zijn schouder. Ach, de liefde die de Heere voor Zijn volk heeft is toch nooit uit te drukken. Zij is volmaakt, zij is eeuwig. O, Hij mocht ons bewaren om toch geen harde gedachten van de Heere te hebben. Hij maakt het goed met hetgeen Hij zelf wil. Ook gij kinderen, wij hebben innig medelijden met u. Mocht de Heere deze roepstem heiligen aan uwe jeugdige harten om de Heere te zoeken in uw jeugd, terwijl Hij nog te vinden is. Verwacht maar geen goeds van de wereld maar vlied de begeerlijkheden der jonkheid, volgens des apostel bevel.

Nu wil ik u nog bedanken voor uw meeleven om ons nog te gedenken. Wij denken veel aan u. I. maar horen zelden iets van u. Het is toch is zo wonderlijk dat onbekenden zulke banden aan elkander kunnen krijgen.

Ontvang de hartelijke groeten van ons allen en wees Gode bevolen.

Familie de Visser

St. Laurens, 3 October 1942.

Geachte Vriend en Kinderen,

Wij hebben het droevige bericht van het overlijden van uw geliefde echtgenote en moeder ontvangen. Nu willen wij door deze onze innige deelneming betuigen in uw zo smartelijk verlies en wensen u van harte sterkte in deze zo zware weg voor vlees en

bloed. Mocht de Heere u genade schenken om stille te zijn in deze weg en eenswillend gemaakt te worden, want de Heere doet toch geen onrecht. Hoe lief Abraham zijn vrouw ook had, zij moesten scheiden. Voor de val was er geen scheiding en ook geen dood, maar zodra de mens de verboden vruchten gegeten had waarvan de Heere gezeid had: ten dage als hij daarvan eet zult gij den dood sterven, zo is de dood doorgedaan tot alle mensen. O, wat zijn ze gelukkig die mogen leren sterven eer het stervensuur aanbreekt. Ja wat zijn ze gelukkig die in den tijd tussen de wieg en graf zijn wedergeboren en met Christus verenigd zijn door het geloof.

O kinderen, laat dit sterven van uw geliefde moeder toch een middel zijn om u te haasten om uw 's levens wil. De tijd is voorts kort en wij reizen allen naar de nimmer eindigende eeuwigheid. O, wat zou je gelukkig zijn als de dood van uw geliefde moeder het leven voor u mocht wezen. Haar mond is nu gesloten, zij kan u niet meer vermanen maar gedenkt al de lessen die je ervan ontvangen hebt. En zij kan nu niet meer voor u bidden, maar zoek dien dierbaren Voorbidder te leren kennen als Borg en Middelaar, dat Die voor u mag bidden en door Zijn Geest in u. Dat is onze wens.

En u geliefde vriend, de Heere mocht de ledige plaats vervullen met Zichzelf. Hij kan u troosten en ondersteunen. De Heere vraagt om ons ganse hart. Wij hadden gaarne bij u tegenwoordig geweest om de laatste eer aan de overledene te bewijzen, maar vanwege onze zwakheden zijn wij daar van verstoken. Maar hoewel onze lichamen niet tegenwoordig zijn, met onze geest hopen wij bij u te zijn. Wij hebben veel meegeleefd in haar lijden en menige zucht voor haar geslaakt. Wie had kunnen denken toen ze daar bij mijn ledikant zat en er uitzag als melk en bloed dat zij mij nog vóór zou gaan?

Maar het de Heere heeft ons leven in Zijn hand en niemand zal dien tijd die God gesteld heeft overgaan. Zijn les is voor ons: zij ook gij bereidt. Dat de Heere ulieden een gematigde droefheid mag geven en Zijn nabijheid doen ondervinden in al uwe wegen, is de wens van uw onwaardige vriendin Vr. C. de Visser.

Als u later eens gelegenheid hebt laat mij dan nog eens iets weten van het afsterven van uw geliefde vrouw. Ontvang ook de groete van mijn man en kinderen, die u ook condoleren in uw zwaar verlies.

Familie de Visser

4 brieven aan ds. J. Fraanje te Barneveld

Sint Laurens, 8 april 1940.

Geliefde vrienden,

Dat was vanmorgen een verrassing eens een brief van u te mogen ontvangen en zodoende eens iets van u ulieden te mogen horen. Wij zeggen u er hartelijk dank voor. Je hebt beter gedaan dan ik, want ik denk ook veel aan ulieden maar om te schrijven voel ik mij zo onbekwaam, dat ik dikwijls niet durf beginnen. Maar nu gevoel ik mijzelf verplicht ook eens een lettertje te schrijven. Mocht de Heere mij daar in helpen.

U vraagt naar mijn gezondheid. Och vriendin, u kent mijn hartekwalen. Nu is het mijn gewoonte niet om daar veel van te zeggen of over te klagen. De ene dag openbaren de gevolgen daar meer van dan de andere. Maar de Heere heeft mij al eens geleerd dat ik geen recht op de gezondheid had. En hoewel dat niet altijd levendig gevoeld wordt, het wetenschappelijke blijft er toch van over. Zodat ik er bijna nooit iets van zeg, ook niet tegen mijn huisgenoten. Maar nu het tegenwoordig dikwijls herhaalt wordt het meer openbaar. En als er dan mensen komen en dat zien vinden zij het zo erg. Maar het is niet erger als over vele jaren. Maar laatst heb ik de griep gehad en dan was het erg met hoesten en toen is M. Quinten geweest en die zal het in Goes wel gezegd hebben.

Later heb ik ischias in mijn beide benen gekregen. Dat was een ondraaglijke pijn. Ik kon het op bed niet houden en kon gans niet lopen. En wat het allerergste was ik was zo ongesteld van binnen. Ik kon er niet mee onder God komen. Het was nog voor Pasen. En dan dacht ik er veel over wat de Heere Jezus heeft moeten lijden en dat zonder zonden. Hij leed gewillig, Hij deed zijn mond niet open en ik was zo onwillig. O, wat is toch een mens als de Heere hem eens doet voelen wat hij in zijn zelve is! O, er schoot niets over als te zuchten: och Heere, ontferm u mijner en schenk mij toch genade om in onderwerping aan Uw wil te lijden en te dragen wat u mij oplegt.

Ik had nog sterkte uit een brief uit Rijssen. Er zijn bij ons vijf soldaten ingekwartierd waarvan één uit Rijssen. Die ontving een brief van zijn vrouw en daarin schreef zij over een vrouw die gevallen was en daardoor niet had kunnen lopen en daarover zo in opstand had verkeerd. En hoe de Heere haar had bezocht en uit haar banden had verlost. En dat kwam die man mij eens vertellen. Ik was er jaloers op, maar ook verblijd dat ik hoorde dat er nog meer zulke toestanden onder Gods volk gekend worden, al was het van verre en onbekend. Ik gevoelde zulk een betrekking op dat mens, want bij ons vind je zulke slechte mensen niet. Ze zijn het altijd maar met de Heere eens. Het is altijd goed wat God doet. Maar hoewel ik verblijd was over dat wonder dat de Heere haar had verlost uit die banden, hetzelfde had ik óók nodig. En werd daar ook toe verwaardigd. De volgende week kwam ouderling Schot die voor zijn heengaan mijn toestand voor de Heere bracht en ik verwaardigd werd er mee onder de Heere te vallen. O, wat was dat groot! Het waren mijn zonden die de Heere Jezus dat lijden aandeed, maar Zijn gerechtigheid die Hij verworven had werd mij toegerekend, en dat uit soevereine genade. O vriendin, wat een liefde, nietwaar? Hij kastijdt ons tot ons nut opdat wij Zijn heiligheid zouden deelachtig worden. Hij weet wat wij nodig hebben om maar klein, nederig en ootmoedig te wandelen voor Zijn aangezicht. De apostel zegt: *zo hij [= gij] den Heere hebt aangenomen, wandelt alzo in Hem.*

Maar door het van de Heere veraf leven raakt men in zulke ongestalten. Want het leven is toch in Zijn gemeenschap. Hij is toch onze Kracht en Sterkte en daarom acht ik het zo gelukkig dat de Heere ons nog niet overgeeft aan ons zelve, noch aan de verharding onzes harten. Ook ik kan bij tijden zo dor en dood zijn, dan ben ik niet in staat om met

de noden van mijn hart en huis en kerk en land en staat voor de Heere te komen, in de schuld, en dat in zo'n tijd als nu. Daar er reden zijn om dag en nacht te wenen.

Wat heeft de Heere veel tot onze kerkelijke gemeente te zeggen. O mochten wij deze roepstem eens ter harte nemen. Wat zit onze leraar [ds. A. Verhagen] nu eenzaam en ver van de gemeente verwijderd. Mocht het de Heere behagen het voor hem eens een oefenschool te mogen zijn tot nut van hem zelf en ook voor de gemeente. Hij is nog bij ons geweest eer hij weg ging. Ik had innig medelijden met hem. Wat was hij blij dat u, dominee hem nog had bezocht. U was de eerste van de leraars, zei hij. Een vrijdag hebben wij een brief van hem gehad. Hij wordt veel vertroost door Gods Woord en bediend uit het Verbond schrijft hij. Mocht de Heere hem eens bearbeiten door Zijn lieve Geest.

Nu vriendin enige letteren van mij, hopende dat u dezelfde in gezondheid mag ontvangen. En gedenk onzer in uw gebeden, hopende dat wij elkander nog weer mogen ontmoeten bij leven en welzijn, van de zomer.

Ontvang de hartelijke groeten van man en kinders en doet ook de groeten aan Van Manen. Veel van 's Heeren nabijheid zij u ulieden toegewenst.

Ook de groeten van mij, uw onwaardige vriendin

C. de Visser de Visser

Geliefde Leeraar

Nu ouderling Jobse u hoopt te bezoeken zo wil ik nog enige letteren meegeven.

Vooreerst de hartelijke groeten van het gehele gezin aan uw gehele gezin. Ik had van de zomer u gaarne ontmoet, vooral nu uw vrouw ook in Middelburg was, omdat het al zo lang geleden was dat ik haar ontmoet had. Maar het is zo niet mogen zijn. Er geschied niets bij geval.

Toen u de laatste keer bij ons weg ging zeide ik: *en zij geleiden mij naar het schip*. Toen kwam mij zo in de gedachten dat er geschreven staat, dat zij meest bedroefd waren over die woorden dat hij gezegd had dat zij zijn aangezicht niet meer zien zouden. Ik zei *Heere, zal ik hem nooit meer zien?* Toen kwamen mij die woorden te binnen: *zonder te scheiden meer*. En wat dat wezen zal!

Nu had ik ook zo graag gewild dat U die grote daden Gods eens had mogen aanschouwen die de Heere bij ons gedaan heeft, om Hem daarvoor in mijn huis te erkennen met een dankgebedje. Ik kom tot op dit ogenblik nog alles te kort om de Heere te danken voor al Zijn weldaden die Hij aan ons bewezen heeft. Kunt u geloven doornie [=dominee] dat op die plaats daar U met uw boot overvoer en welke October nog onder water stond, wij van die plaats in April spinazie hebben gegeten en mij salade en paradijs en heb nog nooit zulke lekkere spinazie gegeten? Wij hebben een gehele zomer overvloed van groente gehad. O zulke lekkere aardappelen, vroege en late, nu nog kool, veldsla, andijvie. Mijn schoonzoon heeft in Februari 5 morelle boomjes geplant. Mijn dochter heeft de vruchten ervan in Augustus gewekt. En de landerijen hebben in overvloed gedragen, alleen de weilanden niet.

Wat dunkt U doornie, zal ik tevergeefs in de almacht Gods geloofd hebben? Neen er is niet één woord gevallen van al de goede woorden die de Heere gesproken heeft. O, ik stond dikwijls verlegen en zei: *wat zal ik toch den Heere vergelding voor al Zijn weldaden aan ons bewezen?* David nam de beker der verlossing op en riep de Naam des Heeren aan. En in psalm 103 wekte hij zijn ziel op om toch de Heere te loven en niet een van Zijn weldaden te vergeten.

Nu zijn wij van het water verlost, maar al het water kon de schuld niet afwassen. O, de schuld, de schuld is niet weg, het oordeel is omgewend, maar niet afgewend. De Heere houdt de werking van Zijn lieve Geest in en wij zijn verhard onder de oordelen. De zonden en ongerechtigheden nemen dag aan dag toe. En dat in een tijd als wij thans beleven.

Eer het water nog weg was, en het scheen dat het onmogelijk was dat de dijken konden gedicht worden, dacht ik: *zal er dan voor de Heere iets onmogelijk zijn?* Neen, dat kon ik niet geloven. Maar van wegens de zonde en goddeloosheid van de inwoners zou het geen wonder geweest zijn dat ons eiland geheel verwoest zou zijn. Op een middag las mijn man een hoofdstuk uit Ezechiël daaruit las hij: *doch Ik verschoonde u om Mijns heiligen Naams wil.* Die woorden zonken zo diep in mijn ziel dat ik zei: maar, de dijken worden gedicht hoor. De mensen achten het wel onmogelijk. En ik moet belijden dat het rechtvaardig is dat de Heere ons land drijvende houdt, maar de Heere zal ons verschonen om Zijns heiligen Naams wil. En 14 dagen later waren de dijken dicht en het water is langzamerhand verdwenen. En elk droog plaatsje getuigde tegen mij van de verschonende hand Gods over ons. Ik zei: *Heere nu is het water wel weg, maar de schuld is niet weg. Hoe raken wij nog met God verzoend.* En werd mij gezegd: *door die zelfde Naam.* Toen mocht ik nog eens zien dat de Heere ook deze zonden nog wilde vergeven om zijns heiligen Naams wil. Dat is de enige weg. Ik mocht maar bidden: *bekeer Gij ons, dan zullen wij bekeerd zijn.* O, mochten wij eens genade geschonken worden om vergeving te smeken van onze grote schuld entoevlucht nemen tot dat zoenbloed van Christus en te smeken om Zijn lieve Geest en om bekering. O, wat wordt het werk des Geestes toch gemist. *Och Heere, doe het gemis nog eens ondragelijk worden.*

Wat is het zelden dat je een mens ontmoet die nog dicht bij de Heere leeft, die nog eens vernederd en verootmoedigd is en spreekt over zelfonderzoek en worstelingen met de Heere. Dat zijn toch de kenmerken van het werk des Heiligen Geestes nietwaar? Wat is er weinig wasdom in de genade. Ook als de Geest wijkt dan hebben de verdorvenheden de overhand. Laat ons toch vooral veel bidden en die Geest, dat Hij niet verder wijke van Zijn erfdeel. De Heere heeft zulke grote dingen gedaan in de natuur. Mocht hij ons ook eens gedenken en vervullen met geestelijke zegeningen in Christus.

Dat is de wens en bede van uw onwaardige vriendin

C. de Visser de Visser

Dit briefje had ik geschreven toen ouderling Jobse naar Barneveld wilde komen. Hij zei dat hij nog eerst naar ons toe zou komen. Ik dacht dan geef ik hem nog enige letters mee. Maar hij had geen gelegenheid meer gehad om te komen. Nu lag dat papier er nog, dus zal ik het er nu maar bij doen.

Sint Laurens, Februari 1947.

Geliefde Leeraar met vrouw en kinderen,

Met de hulpe des Heeren wil ik eens proberen enige letteren te schrijven. Ik ben nog veel bedroefd en dat is zeer nadelig voor mijn hart, dikwijls hartkrampen, van die inzinkingen. Overigens goed gezond, ook de kinderen zijn allen gezond. Doch ook bedroefd over het gemis van hun vader. En in wij leefden zo gelukkig te samen. Het gemis is groot, vooral voor mij. Hij was veel [= erg] doof zodat wij weinig met elkander konden spreken. Maar hij las elke avond een predikatie hardop. En dat was zo aangenaam. En hoewel hij de zaak voor zichzelf miste toch verstond hij die oude schrijvers zo goed en had ook zelf lust om ze te lezen. En daar konden wij zo

gemakkelijk met elkander over spreken en dat mis ik nu zo. Met de oudejaarsavond is hij niet naar de kerk geweest omdat het zo donker was. Dan heeft hij een Oudejaarspreek van Smytegeld gelezen over deze woorden: *Heere, maak mij bekend mijn einde en welke de mate mijner dagen zij opdat ik wete hoe vergankelijkheid ik zij.* Wij mochten er nog over spreken dat wij al zo oud waren. Misschien ook wel de laatste oudejaarsavond van ons leven, enz. Maar beide dachten over *mijn* einde. En nieuwjaars morgen is hij weer naar de kerk geweest en 's avonds zeide hij: *nu zal ik de volgende preek maar lezen over die woorden: ziet gij hebt mijn dagen een hand breed gesteld en mijn leeftijd is als niets voor U.* Toen hij klaar was met lezen vatte ik het gesprek op van de vorige avond en zeide ik: *nu hebben wij gehoord hoe kort ons leven is, wat is een handbreed kort.* Wij mochten beide geloven dat wij niet lang meer bij elkander zouden zijn. Maar mijn gedachten waren dat *mijn* einde nabij was. Maar eer het twaalf uur was zeide hij: *ik krijg de koorts en was zeer ontsteld.* Maar dat was hij gewend als hij koorts had, dan dacht hij altijd dat hij moest sterven en daar was hij altijd zo bang voor. Wij hebben de dokter gehaald en die zei dat er vocht tussen de vliezen zat. Maar het was niet erg. 's Maandags was dat weg en 's Woensdags zeide de dokter dat hij beter was. Maar 's avonds geloofde ik zo vast dat hij moest sterven. Dan heb ik een benauwde nacht gehad want ik had hem voor de dood niet over. Hij is donderdagsmiddags om kwart voor vijf overleden.

Toen kon ik hem aan de Heere overgeven en mocht zien wat de Heere ons in hem geschonken had, en was het Zijn wil dat wij moesten scheiden. Toen de Heere die band gelegd heeft was het een zaak van vreugde, maar nu Hij hem kwam te verbreken was het een zaak van droefheid, want scheiden doet pijn, hoor! Maar de Heere ondersteunde mij. Ik werd vertroost toen mijn schoonzoon 's avonds in zijn vervolg las Jesaja 54 en later uit Johannes 17. Ook uit uw brief kwam de Heere mij versterken, waarvoor ik U naast de Heere ook mijn dank zeg.

O geliefde vriend, God God te laten in zulk een toestand, dat is wat. En toch niet anders te kunnen en ook niet anders te willen. Hem niet alleen de eer te gunnen maar alles te gunnen en verzwolgen te worden in Zijn soevereine wil. Dan heeft de mens niets te zeggen, maar enkel verwondering. O, mocht Uw wensen eens vervuld worden in mij en in mijn kinderen, en dat Gode verheerlijkende leven eens te mogen leven, zoals de apostel het beschrijft. Ik zei: *Heere, ik dacht niet dat Je zo hard op mij zou zijn geweest om mijn man weg te nemen.* Ik had altijd gevraagd over de Heere mij toch eerst weg wilde nemen omdat ik meende dat ik niet zou kunnen zien dat mijn man of kinders onbekeerd moesten sterven. Maar de Heere had andere gedachten en wilde mij hierdoor leren hoe blind ik was in 's hemels wegen en dat ik nog weinig kende van de deugden Gods. Hij zeide tot mij: *zijt heilig, want Ik de Heere uw God ben heilig.* O, wat verfoeide ik mijzelf. Ik wist niet waar ik mij bergen moest. Ik was zo beschaamd. Ik zei: *Heere, ik ben onrein en onheilig van de hoofdschedel tot de voetzool toe; bezit geen greintje heiligmaking in mijzelf.* O wat een armoe! Maar de Heere Jezus openbaarde Zich in Zijn voorbede: *Ik heilig Mijzelf voor hen, opdat ook zij geheiligd zouden zijn in waarheid.* En de Vader zeide: *Ik ben die God die Israël heilig.* En de Heilige Geest zeide: *Ik zal rein water op u sprengen en gij zult rein zijn.* O gezegende Drie-eenheid!

O wat was ik verblijd dat ik mocht vernemen dat de Heere ook aan uw zaad gedacht. Mocht ik dat ook nog eens mogen ondervinden. Laat ons maar veel bidden om de werkingen van die lieve Geest in aan en voortgang. Gedenk onzer in uw gebeden. En ontvang de hartelijke groeten van mij en mijne kinderen.

Weduwe de Visser de Visser

St. Laurens, Januari 1949.

Geliefde leraar en gezin.

Nu ik weer een weinig gesterkt word wens ik U enige letteren te schrijven. Maria had het aan U beloofd te doen en ik had het aan haar beloofd dat ik het wel eens wilde doen, maar er kwam niet van om het te doen.

Nu kan ik dan door 's Heeren goedheid meedelen dat het naar omstandigheden tot op heden goed gaat. Hij is 3 Januari in het ziekenhuis opgenomen en op 13 Jan. is hij weer thuis gekomen. Zijn been is erg gebroken, ligt nu in 't gips. Verder moeten wij afwachten. En werden wij er toe verwaardigd om het in 's Heeren hand te geven, Die het tot hiertoe zo wel maakt. Het had zoveel erger kunnen zijn. Ik kan het niet op dat hij nog leefde, had die klap op een andere plaats geweest, hij had dood kunnen wezen. Er geschied niets bij geval. De Heere had nog geen lust in zijn dood en dat was voor mij zulk een wonder. O, ik vind het zo vreselijk onbekeerd te leven maar dan is er nog mogelijkheid, maar als het leven afgesneden wordt dan is de tijd voorbij. Mocht de Heere deze roepstem eens heiligen aan zijn hart dewijl Hij al zo menigmaal geroepen heeft maar hij weigert te horen. Zo zal het eenmaal de laatste zijn. Van de ergste breuke heeft hij geen pijn, geen gevoel, geen Heelmeester nodig. O, wat is de mens toch ongelukkig in zichzelf, maar onuitsprekelijk gelukkig als de Heere hem komt te bearbeiten door Zijn Woord en Geest.

O, wat was ik verblijd toen ik vernam van uw kinderen. Het gaf mij zulk een moed dat het ons ook nog eens mocht gebeuren. O, het is vrije genade en daarom is er hoop, ziende de bemoeienissen die de Heere nog met ons houdt. Dan ben ik vol verwondering. Het is wat anders over het geloof te praten of het te beoefenen. Het geloof is toch een werk van den Heiligen Geest. Het is een gave Gods. De wortel van het ongeloof zit in ons binnenste en kant zich tegen het geloof aan, daarvan die gedurige strijd. De hoofdman zeide: *ik geloof Heere, kom mijn ongelovigheid te hulp*. O, dat ons plaatsje maar veel mag zijn in vernedering aan Jezus' voeten om hem lief te hebben omdat Hij ons eerst heeft liefgehad. Zijn naam is wonderlijk maar ook Zijn daden.

Daar mocht ik met Kerstmis veel over denken en hoe meer ik daar over moet denken, hoe groter het wordt. Hoe hij geboren werd, God en mens in één Persoon. Hoe Hij zich openbaarde in Zijn omwandeling op aarde, ook in Zijn ambten. Gezalfd tot Profeet, Priester en Koning. Van de Vader verordineerd tot Middelaar en Verlosser en dat al tot heerlijkheid Zijns Vaders en tot nut en zaligheid van Zijn kerk. Het is geen wonder dat de Bruid uitriep en zeide: *al wat aan Hem is, is gans begeerlijk*. Vandaar ook dat uitzien en verlangen naar Hem, het doet ons het Godsgemis wel eens ondragelijk worden. Het trof zo mijn aandacht dat de Bruid zeide: *och dat mijn Liefste tot Zijn hofkwame en ate Zijn edele vruchten*. Zij erkent het à Hem toe, zoals Hij ons leert: *Die in Mij blijft draagt veel vrucht, want de rank kan van zichzelf geen vrucht dragen*. Maar uit Hem door Hem en tot Hem, Hem alleen de eer!

Nu ga ik eindigen in de hoop dat je deze in gezondheid zult mogen ontvangen. Het is al meer dan een week geleden dat ik begon te schrijven, doch telkens weer verhinderd werd door bezoek of door ongesteldheid van mijn hart. De huisgenoten zijn allen gezond. Marie is goed thuis gekomen.

Nu ben ik erg verlangend naar een briefje van Joos, als hij kan moest hij toch eens een lettertje schrijven. W. Griep was weer iets makkelijker nadat het water weer weg genomen is. Gedenk onzer in uwe gebeden. Nogmaals bedankt voor uw bezoek.

Wees verder hartelijk gegroet van onze kinderen en kleinkinderen en inzonderheid van mij
de weduwe A. de Visser de Visser

1^e BIJLAGE

Bevestiging van kandidaat Willem de Wit door de weleerwaarde heer Ds. G. H. Kersten. Woensdag 17 september 1947.

Zingen Ps. 74:19 en 20, Datheen
Lezen Romeinen 10.
Zingen Ps. 119:53.

Geliefden,

Deze dag is een bijzondere dag voor de gemeente van Middelburg, een dag van grote blijdschap nu de beroepen leraar in het midden van u staat bevestigd te worden om tot zijn dienst te werden ingeleid.

Ik zeg, in het bijzonder voor u, gemeente van Middelburg. Immers toch, wat onderscheidt u boven zovele gemeenten, die herderloos zijn, en reeds zovele malen tevergeefs beroepen hebben. Zijn er niet een honderdtal gemeenten, die zonder leraar zijn en uitzien of de ledige plaats nog eenmaal vervuld zou mogen worden ?

In het bijzonder voor u, maar ook voor geheel dit gewest, dat, gedurende zoveel jaren door een tweetal leraren moest worden bediend, zodat Ds. Van Stuyvenberg en Ds. Visser schier dag en nacht gearbeid hebben om het nodigste werk te doen waarom. de gemeenten roepen.

En nu heeft de Heere het hart geneigd van één van diegenen die de laatste maal beroepbaar verklaard zijn voor onze gemeenten, om de roeping naar Middelburg te aanvaarden.

Wel mocht het in het hart liggen van al degenen die het heil van Sion zoeken om de Heere des oogstes te bidden, dat Hij arbeiders in Zijn wijngaard uitstote. De oogst is groot, maar de arbeiders zijn weinige. Wij mochten allen meer en meer de noodzakelijkheid gevoelen van een eigen leraar in de gemeente te ontvangen.

Of er dan geen stichting uitgaat van het lezen der predikatiën, die ons overgelaten zijn van onze godvruchtige vaders? Wie zou dat durven ontkennen? Als wij op onszelf zien, wij zouden begeren dat twee delen van die geest op ons gegeven werden, om te spreken van de heilgeheimen en de verborgenheden ons in de Schriften geopenbaard. De Heere bewaart onze gemeenten onder het lezen van de oude geschriften wonderlijk, en daarvan was ook de gemeente Middelburg in haar herderloze toestand een getuige. En zijn niet al de gemeenten daarvan bewijzen? Laten andere kerken het maar eens proberen om met preeklezen de gemeente bij elkaar te behouden.

Desniettenstaande, de gemeente kan zonder eigen herder en leraar niet. De Heere heeft de ambten in Zijn Kerk verordineerd en heeft sommigen gegeven tot herders en leraars opdat zij Zijn volk zouden weiden naar Gods eeuwig Getuigenis; opdat zij dood en leven, zegen en vloek beide, de gemeente zouden voorhouden. Zegt onze catechismus niet terecht dat met de sleutelen van dat Woord het Koninkrijk der hemelen zal worden opgedaan en toegesloten? Heeft een dienaar van het Woord niet zowel het wee de goddelozen voor te houden als het wèl de rechtvaardigen te verkondigen? De Heere zal toch van zijn hand het bloed van zijn hoorders eisen als zij met hem staan zullen voor Gods rechterstoel.

Maar moeten wij dan niet zeggen, broeder de Wit, van het werk dat op uw schouderen gelegd is, dat het te zwaar voor u is om te dragen? Is het niet een werk waarvan gij en ik en al Gods knechten moeten zeggen: *Wie is tot deze dingen bekwaam?*

Het mocht wel tot de gemeente doordringen dat de vervulling van het ambt waartoe ook onze broeder in deze middagstond bevestigd staat te worden, verre boven het vermogen ligt van enig schepsel. Het drukt de dienaar, wanneer hij er iets van gevoelt ter neder en doet hen al zuchtende zijn weg bewandelen. Bij de raad der kerk, maar ook in het

midden der gemeente moge gebed zijn voor Gods knechten, wanneer zij zich afzonderen om op den dag des Heeren Zijn Woord te brengen, sprekende naar het hart ven. Jeruzalem. Het is zulk een zware en toch zo'n heerlijke roeping. Zegt de Apostel niet: *"Die eens opzieners ambt begeert, die begeert een treffelijk werk."* Ja, voortreffelijk is het een dienaar te zijn van het Evangelie, geroepen met een heilige roeping tot de prediking van het Woord Gods, dat hem wordt toevertrouwd. Nu van die heilige roeping van de Evangeliedienaar, wens ik, eer ik tot de bevestiging overga, een kort woord te spreken.

Wij vragen uw aandacht voor het Woord uit Romeinen 10 en daarvan het 15^e en 16^e vers:

"En hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden? Gelijk geschreven is: Hoe liefelijk zijn de voeten dergenen die vrede verkondigen, dergenen die het goede verkondigen! Doch zij zijn niet allen het Evangelie gehoorzaam geweest; want Jesaja zegt: Heere, wie heeft onze prediking geloofd?"

Wij zien in dat woord ons voorgesteld de heilige roeping van de Evangelie dienaar.

1^e . Die roeping is gegrond in zijn Goddelijke zending.

2^e . Zij roept een lieflijke boodschap te brengen.

3^e . Zij schenkt een troostvolle berusting.

Ik moge het u uit de tekst nog eenmaal voorlezen:

1^e . Die roeping is gegrond in de Goddelijke zending, want zo staat er: *En hoe zullen zij prediken indien. zij niet gezonden worden?*

2^e . Zij zoekt een lieflijke boodschap te brengen. *Gelijk geschreven is: Hoe liefelijk zijn de voeten dergenen die vrede verkondigen, dergenen die het goede verkondigen!*

3^e . Zij schenkt een troostvolle berusting: *Doch zij zijn niet allen het Evangelie gehoorzaam geweest; want Jesaja zegt: Heere, wie heeft onze prediking geloofd?*

Mijne geliefden.

De rechte bediening van het Evangelie is onafscheidelijk vast aan de Goddelijke zending. Een groot redenaar, ook al zou hij over Gods Woord spreken is nog geen Evangeliedienaar. Een dienaar van het Evangelie moet optreden in de Naam des Heeren Heeren. En om in Zijn Naam op te treden is het noodzakelijk dat hij van God gezonden is. Als iemand in het gewone maatschappelijke leven optreedt in de naam van Hare Majesteit de Koningin en van haar geen aanstelling of zending heeft, maakt hij zich schuldig aan majesteitsschennis. Maar als iemand optreedt in de Naam des Heeren en geen aanstelling heeft, vergrijpt hij zich aan de Majesteit Gods. Daarom zegt de Apostel: *"Hoe zullen zij prediken indien zij niet gezonden worden?"* De prediker wordt in de bijbel wel genaamd met het Griekse woord: 'kèruk', dat wil zeggen: *heraut*, of zoals onze vaders het menigmaal hebben uitgedrukt: *ambassadeur des hemels*. Zulk een man wordt in het midden van u in deze middagstond bevestigd. Een mens gelijk gij en ik, vol van gebreken, even diep gevallen als alle mensen in Adam gevallen zijn. Maar door Gods genade als een brandhout uit het vuur gerukt, door de Heere geroepen tot de bediening des Evangeliums en van Hem in het midden van u gezonden. Zo mocht ge hem als een dienaar van dat Woord Gods aanvaarden, die God heeft gezonden. Acht hem hoog om Zijns werks wil. Want de Heere is een jaloers God en zal Zijne eer aan geen anderen geven. Hij staat in de Naam des Heeren onder u om zijn werk te doen.

"Hoe zullen zij prediken indien zij niet gezonden worden?" Dat wist Paulus zelf ook, hij die eenmaal een bittere vervolger was van de gemeente Gods, en meende een Gode welgevallig werk te doen door uit te roeien ieder die de Naam van Christus noemde. Maar op de weg naar Damaskus is er iets bijzonders gebeurd met de apostel. Daar is de vijandige Paulus niet alleen bekeerd, maar hij werd ook tot het apostelschap geroepen.

Hij zegt zelf: *Ben ik niet een apostel? Heb ik niet den Heere gezien? Ten laatste van allen is Hij van mij als van een ontijdig geborene gezien.* Zo had Paulus het kenmerk van het apostelschap, n.l. dat hij van Christus Zelf en niet door mensen tot de bediening van het apostelschap geroepen was. Paulus kon zeggen: *Ik ben van Christus gezonden tot de verkondiging van het Evangelie.*

Dat apostelschap is nu niet meer, maar de Heere heeft nu gegeven sommigen tot herders en leraars opdat die in de Naam des Heeren het Woord aan de gemeente brengen zouden. Zij treden ambtelijk op. Gezonden van de Heere nademaal zij door Hem door de bediening van de Heilige Geest tot dat dienstwerk geroepen zijn. Waarvan zij inwendig de getuigenis moeten omdragen, en maar niet lopen in eigen weg, want de Heere heeft hen afgezonderd. Heeft Hij niet getuigd van de valse profeten die onder Israël optraden: *Ik heb ze niet gezonden; zij spreken het woord van hun eigen mond.* Het komt er op aan of God ons gezonden heeft in Zijn wijngaard, of ons daarvan de bewijzen zijn gegeven, opdat wij sterkte zullen hebben in al de strijd die te voeren is.

Geliefden, ik wenste wel, dat de gemeente, dat Gods volk een weinig meer besef had in welk een strijd en beroeringen dikwijls Gods knechten zijn als zij geroepen worden het woord des Heeren te brengen aan het volk, en hun duisternis en dwaasheid voor God bekennen moeten. Ik wenste wel, dat gij mocht beseffen wat een worstelingen er zijn in de binnenkamer, in de nacht, dat de Heere Zijn aangezicht toch niet verbergen zal, maar Zijn Woord wilde openen. Geloof het, dat het geen goede preek is als het besef van eigen onbekwaamheid ontbreekt. Ik beklag de dominees die *kunnen* preken en *de* dominee worden. Zij zijn ver van het afhankelijke leven af. Toch baart de gedurige bewustheid van uw eigen onvermogen zoveel bekommring en strijd. Maar weet u wat zo menigwerf Gods knechten een pleitgrond is als zij alleen zijn, of als zij daar staan voor de trappen van de spreekstoel? Dit, dat zij kunnen zeggen: *ik ben Uw knecht.* Ik ben door U in de bediening van het Evangelie gezet. Ik heb het zelf niet gezocht en niet gewild. Gij hebt mij geroepen en gesteld tot de bediening van Uw Woord, wil mij dan ook niet beschamen. Zij zijn gezonden knechten des Heeren om Zijn Woord aan de gemeente te verkondigen, om haar leven en dood, zegen en vloek voor te stellen. Daarom gemeente, gedenk altijd Gods knechten in het gebed. Ik heb wel eens van een oude leraar horen zeggen: *"Als gij mij vol bidt, dan zal ik u vol preken."* En ik hoop dat zo uw nieuwe leraar u vol preken mag. Niet vragend: *Wat wil de gemeente?* Maar wat eist Gods roeping waardoor ik geroepen ben? Want als wij mensen zoeken te behagen, wat zegt de Heere dan? *"Dan zijt gij geen dienstknecht van Christus."* Het moge hard klinken, maar mijne geliefden, het is beter dat de mensen onze deur uitgaan, dan dat wij mensen zoeken te behagen. Recht en gerechtigheid wone in de gemeente. En het Woord hebbe zijn loop, dat Woord, dat de Heere Zijn gezonden knechten toevertrouwt.

2

En nu kom ik tot mijn tweede hoofdgedachte, dat het is: *Een lieflijke boodschap.*

Gij zult zeggen: dat klinkt heel anders, dan dat scherpe woord, dat gij eerst gesproken hebt. En toch is het niet in strijd daarmee. Het is een lieflijke boodschap, zoals onze tekst zegt: *Gelijk geschreven is: Hoe lieflijk zijn de voeten dergenen die vrede verkondigen, dergenen die het goede verkondigen.* Paulus beroept zich op Jesaja 52 waar van het goede en de vrede te verkondigen, gesproken wordt. Vrede verkondigen, aan wie? Aan mensen die met God in oorlog zijn. In onze diepe val hebben wij God de oorlog verklaard. Daar is niemand, niemand op de ganse aarde, die de wapenen van vijandschap voor God ooit neer zal leggen. Wij zullen de strijd tegen God strijden tot in het eeuwige verderf, tot Hij ons van voor Zijn aangezicht zal wegvagen met de bezem des verderfs. Al onze bedoelingen, al onze beste verrichtingen, al onze ernstige gedachten, al onze godsdienstige verrichtingen, al onze indrukken en tranen zijn zonder hartvernieuwende genade niet anders dan wapenen waarmede wij tegen God strijden.

Wij willen niet zalig worden zoals God het wil. Wij willen niet zalig worden uit genade alleen. Wij willen niet de weg der behoudenis in Christus Jezus. Neen, in al ons doen roepen wij: *"Weg met Hem; kruist Hem."*

Aan zulke oorlogvoerders met de levende God wordt vrede verkondigd, vrede in het bloed des Lams. Daarom moet de inhoud van de ganse prediking van een dienstknecht des Heeren zijn: Jezus Christus en Dien gekruist. Die de middelmuur des afscheidsels tussen Joden en heidenen verbroken heeft. Die Zichzelf stelde in de plaats van Zijn uitverkorenen, die met alle mensen geworpen waren op het vlakke des velds, vertreden zijnde in hun bloed. Hij heeft hun vlees en bloed aangenomen en geleden wat Gods recht alleen voldoen kon. Hij heeft gedragen de last van de eeuwige toorn Gods tegen de zonde.

Mijne toehoorders, laat ons toch nooit, nooit met menselijke bewegingen worden aangedaan over het lijden en sterven van Christus. Dat lijden was verschrikkelijk, ook voor de moordenaren die met Hem gekruisigd werden. Maar wat Hij leed, was toch heel iets anders dan wat die moordenaren leden. Hij heeft in Zijn lijden gedragen de last van de eeuwige toorn Gods tegen de zonden die gij en ik en alle mensen in de eeuwige rampzaligheid, zonder ophouden hadden moeten lijden. Die last heeft Christus gedragen toen Hij Zich in de plaats van Zijn volk stelde. Hij heeft de toorn Gods gedragen totdat Hij kon uitroepen: *"Het is volbracht."* En Hij is uit de doden opgestaan *"Wat wilt gij met uw gerechtigheid"*, zegt Paulus, *"het is Christus uit de hemel halen, als gij uw eigen gerechtigheid in de plaats van de Zijne wilt stellen"*. Voor dezulken heeft Christus' lijden geen waarde. Want het is alsof gij zeggen wilt: *Ik draag zelf het oordeel*. Maar dat is Christus uit de doden opbrengen. Uw gerechtigheid, al uw bevinding en godsdienst vallen weg. *"Ik wens niet anders te weten"*, zegt Paulus *"dan Jezus Christus en Dien gekruist."*

En als nu straks uw leraar dat Woord in het midden van u in praktijk zal brengen, dan zal het een scherp woord zijn, want het snijdt alles af wat van het schepsel is. Maar toch blijft het een lieflijke boodschap van het eeuwig Evangelie, die betaling door Hem alleen, dat Hij vrede gemaakt heeft en Gods toorn gestild heeft. God is nu met Zijn volk tevreden. Dat maakt de gevangenen vrij.

O mijne toehoorders, het is zo'n wonder, dat de schuld nooit te veel, de zonde nooit te groot is. Dat Hij nodigt: *"O, alle gij dorstigen, komt tot de wateren, en gij die geen geld hebt, komt, koopt en eet."* Het rechte Evangelie is dat er vrede met God gemaakt is in en door Christus, Die voor Zijn volk in de vierschaar Gods intreedt, hun schuld heeft betaald en uit Zijn volheid hen vervuld met genade voor genade.

Vrede met God. Welk een goede boodschap! Er is zoveel in de wereld dat als goed wordt voorgesteld, maar hier is het ware Goed voor verloren zondaren en zondaressen. Hier wordt de eeuwige behoudenis, jong en oud voorgehouden, de weg ter zaligheid in Jezus Christus. Die goede boodschap, dat straks in de eeuwige heerlijkheid dat Goed het Deel van Gods kinderen zal zijn, opdat zij zullen juichen voor de troon Gods. Zij zullen smaadt en laster ten spijt, ingaan en de kroon der eeuwige heerlijkheid ontvangen. *"Zo vertroost elkander dan met deze woorden: Alzo zullen wij altijd bij de Heere zijn"*. En nu is het onze plicht, ook van uw leraar, om de kudde te verzorgen en het welbehagen Gods bekend te maken en voor Zijn Naam te lijden.

3

Maar zie, en dat is de overgang tot mijn derde hoofdgedachte, die rijke prediking van het eeuwige Evangelie vindt niet altijd gehoor. Of, wil ik het maar eens eenvoudig zeggen. Er worden niet altijd mensen bekeerd; en dan heb ik gesproken over: *De troostvolle berusting*. Dan zegt het laatste gedeelte van onze tekst: *"Doch zij zijn niet allen het Evangelie gehoorzaam geweest; want Jesaja zegt: Heere, wie heeft onze prediking geloofd?"*

Was Jesaja dan geen goede leraar? Was hij geen geroepen dienstknecht? Was Jesaja niet gezonden om het Woord des Heeren te verkondigen? Gewis ja. Wij lezen van hem dat hij, toen hij van de Heere geroepen werd, de Heere zag zitten op de troon en de heilige engelen hoorde uitroepen: *Heilig, heilig, heilig is de Heere der Heirscharen*. Jesaja was een geroepen dienstknecht. Zijn mond was aangeroerd met een kool van het Goddelijk altaar. Lees maar zijn verkondiging van de komst, van het lijden, van het sterven en van de opstanding van Christus tot zaligheid van Zijn Kerk. Hebben onze vaders het om niet gezegd: *Het is de Evangelische Jesaja?* Maar er werd niemand bij hem bekeerd, want hij zegt: *"Wie heeft onze prediking geloofd, en aan wien is de arm des Heeren geopenbaard?"* Het volk verhardde zich onder zijn prediking en maakte zich rijp voor de wegvoering naar Babel.

Hoe rijmt dat nu? Mijn geliefden, denk eens aan de Heere Jezus Zelf. Toen Hij op aarde was geloofden zij de Hem niet. En hoe zegt ook Paulus dat de Heere verheerlijkt wordt in degenen, die verloren gaan zowel als in degenen die behouden worden? Hij zegt: *dat het evangelie voor de één een reuk des doods ten dode, en voor de ander een reuk des levens ten leven wezen zal*. Het is één van die gevaarlijke dingen voor een dienaar van het Evangelie als hij meent dat de echtheid van zijn bediening daarin bestaat, dat er mensen bekeerd worden; want als God het dan niet doet dan doet hij het zelf. En dan krijgen we een hoop bekeerde mensen zonder dat God het gedaan heeft.

En, mijne geliefden, dat is het waarom ik spreek van de *troostvolle berusting* waarin de Heere Zijn knechten doet gaan. Zij zijn niet verantwoordelijk voor de uitkomst van hun bediening, wel voor hun arbeid. Het is Paulus die plant, Apollos die nat maakt, maar God die de wasdom geeft. Dat moeten wij goed opmerken. Er zijn wel eens jonge leraars die zeggen: die en die is onder mij bekeerd, en die is onder mij veranderd. Maar als wij het eens nagaan dan zijn het dikwijls morgenwolken die weer heengaan. Maar het hart van Gods knechten mocht worden ingenomen daarmee, dat de Heere verheerlijkt worde door hen en in hen, naar Zijn vrijmachtig welbehagen. En dat, het Woord moge doen hetgeen Hem behaagt. Dan moge Hij het aangezicht van Zijn knechten zetten als een keisteen. Dat Woord zal eenmaal in de Dag der dagen terug konen. God zal verheerlijkt worden in de deugd van Zijn rechtvaardigheid in degenen, die onder dat Evangelie gezeten hebben tot verzwaring van hun oordeel, en de deugd van Zijn barmhartigheid zal verhoogd worden in degenen die Hij behoudenis zal schenken. Daartoe is Zijn Woord gegeven opdat Hij door dat Woord Zijn uitverkorenen vergaderen zal.

Gemeente van Middelburg. Ik hoop dat het de Heere behagen moge de dienstknecht, die Hij tot u zond en die na het *"ja ik, van ganser harte"* zijn dienst aanvaarden zal, dat het de Heere behagen moge hem tot rijke zegen te stellen. Dat door zijn dienst velen, vooral van het jonge geslacht, mochten toegebracht worden tot de gemeente die zalig worden, gebouwd op het vaste fundament der apostelen en profeten waarvan Jezus Christus de uiterste Hoeksteen is.

O, wat ik u bidden mag, vaders en moeders, bespreekt toch het Woord van God in uw huis. Er waait allerlei wind van leer door Nederlands Kerk. En het onderscheid wordt zo weinig opgemerkt. Menigerlei gevaren dreigen de gemeenten. Maar dat het nu kerkenraden en gemeenten meer en meer gegeven mocht worden vast te houden aan de oude beproefde leer, die onder ons tot op de huidige dag nog gebleven is, opdat gij op een vast fundament mocht staan om de stormen te trotseren. De Heere wil naar die leer en onder die middelen nog zondaren grijpen in het hart.

Komt naarstig op catechisanten. Gemeente, laat uw plaatsen nooit ledig staan. Wie weet wat de Heere nog doet. Ze kunnen nooit meer bezet worden door diegenen wier lot voor eeuwig beslist is. De Heere mocht Zijn Woord ingang doen vinden in uw harten en doe

het strekken tot winst voor uw eeuwig welzijn. Opdat de herder der gemeente mocht uitgaan in het verkondigen van de vrede die er is in Christus Jezus tot zaligheid van gevallen Adamskinderen en tot verklaring van de heilgeheimen des geloofs.

Wij hebben zo menigmaal, ik mag het wel eens verklappen op de stoel, bij de bespreking van Gods Woord, er over gesproken, dat in de bediening van Gods Woord scheidingen moeten vallen, om aan te zeggen, dat er tweeërlei mensen zijn. Of, laat ik het eenvoudiger zeggen, dat de mens bekeerd moet worden. Maar dat voor Gods volk onderscheiden standen zijn in het genadeleven. Wel dat elke stand in dat genadeleven zijn eigen eigenschappen heeft en zijn eigen werkzaamheden, en dat de dienaar van het Woord die te onderkennen heeft om de gemeente te leiden. Ja, het is noodzakelijk om te weten waar de kudde legert, opdat wij mochten afstaan van al het onze en Christus in ons een gestalte verkrijge. Niet de bevindingen zijn de grond van de zaligheid. Er is maar één Naam onder de hemel gegeven door Welke wij moeten zalig worden, Jezus Christus en Die gekruist.

De Heere stelle de dienst van Zijn knecht voor jong en oud ten beste. Als gij wat hebt, ga dan naar uw dominee, vertel het hem opdat Hij uw raadsman moge zijn naar Gods Woord. Opdat er vrede zij in de gemeente, vrede in de raad der kerk.

Als Hurs en Aärons mochten de ouderlingen aan uwe zijde gesteld worden. In uw ganse prediking moge uitkomen: zie, dat is er één, die van God gezonden is. *Want hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden?* En de boodschapper beruste in hetgeen de Heere met hem vóór heeft, al zou er niet één bekeerd worden. Het is niet zijn werk maar Gods werk. De Heere stelle u ten zegen en tot uitbreiding van Zijn Goddelijk Koninkrijk. Zo mocht het worden en zijn wat wij samen willen zingen uit Psalm 89:4.

Daarna werd het formulier tot bevestiging van de dienaren des Goddelijken Woords door Ds. Kersten voorgelezen, en werden de desbetreffende vragen door Ds. de Wit met een "ja ik, van ganser harte" beantwoord.

Vervolgens knielde de nieuwe leraar neer en werd hem door ds. van Stuijvenberg, ds. Blok, ds. Bel en ds. van Dam, de geopende Bijbel boven het hoofd gehouden.

Tijdens deze plechtigheid sprak ds. Kersten de volgende woorden uit het formulier: ***God, onze hemelse Vader, Die u geroepen heeft tot deze heilige dienst, verlichte u door Zijn Geest, versterke u door Zijn hand, en regere u zo in uw bediening, dat gij daarin behoorlijk en vruchtbaar moogt wandelen, tot grootmaking van Zijn Naam en verbreiding van het Rijk Zijns Zoons Jezus Christus. Amen.***

Daarna beklom ds. Kersten opnieuw de preekstoel en sprak, nadat hij het overige gedeelte van het formulier voorgelezen had, het volgende:

Geliefde broeder de Wit,

Deze middagure is voor u wel een ure van zeer bijzondere betekenis. Gij hebt de begeerte verkregen waarnaar de Heere uw hart deed uitgaan, dat gij zou mogen aanvaarden de volle dienst des Woords waartoe gij geloven mocht, dat God u geroepen heeft. En ik moge u van Die grote Herder en Leraar van Zijn Kerk toebidden die rijke genade, dat hij u tot zegen stelle in het midden der gemeente. Het is een grote kudde waarover gij gesteld zijt. Het is een gemeente, die zeer veel arbeid vraagt, terwijl rondom vele vacante gemeenten zijn in deze classis waarover gij alleen leraar zijt. Gemeenten, steden en dorpen roepen om hulp. Maar Hij, die u tot deze plaats bracht steune en sterke u. Gij mocht met het oog op Hem geslagen, uw bediening vervullen.

Geliefde broeder de Wit, wij hebben geruime tijd met elkander mogen verkeren en met vermaking in Gods Woord, (ik zeg er toch niet te veel van) mogen arbeiden. Wil van

mij deze raad aanvaarden: Zoek nooit de gunst van mensen en luister ook nooit naar de vleierij van mensen, maar dat God u getrouw make om Zijn dienstknecht te zijn. En dat gij in al uw arbeid een vrije consciëntie omdragen mag. Al veroordeelt de hele wereld u, als gij uw ogen maar vrij mag opslaan naar Boven om voor de Heere uw noden neer te leggen. De Heere geve u bovenal te arbeiden onder ons opkomend geslacht. De wereld lokt en trekt, maar ook de godsdienstige wereld zoekt hen van de oude paden af te trekken. De Heere stelle u tot een vaste pilaar voor hen opdat zij mochten wandelen naar het woord dat ons van de vaderen overgeleverd is, welk woord tot heden onder ons gebleven is. Laten uw ogen naar Boven zijn. Ik weet het, de landman ziet uit naar de vrucht des lands. En zou ook een dienaar des Woords niet uitzien naar de vrucht van het Woord? Maar als het Gods weg is u daartoe niet te gebruiken, dat gij dan in stille berusting moogt zijn, daar Hij toch gezegd heeft, dat Zijn Woord voorspoedig zal zijn in hetgeen waartoe Hij het zenden zal. Sta niet naar hoge dingen, maar voeg u tot de nederige, opdat gij de gemeente mocht onderwijzen en voeden. Dan zult gij liefde van dit volk hebben, want het is een volk dat nog met liefde de Waarheid aanhangt. De Heere zegene u, alsmede uw vrouw in deze voor haar zo vreemde stad en gemeente. Hij geve haar rust en gedenke haar in al hare noden van ziel en lichaam beide.

Gemeente van Middelburg, hier staat uw leraar. Ontvang hem als mens. Ik vraag geen dominéés-klienten, de één met een appel of peer en de ander met een klontje boter. Maar waardeer hem als een dienstknecht Gods. Dan zult gij zijn woord volgen, naar Zijn vermaning horen. Weet het, dat elk mens van dat gehoorde woord, hetwelk toch Gods Woord is, eenmaal rekenschap zal moeten afleggen.

Gemeente, jongens en meisjes, gij mocht u aan de vermaning van dat Woord onderwerpen. God mocht het inplanten in uw harten opdat het u tot eeuwige winst moge zijn. O dat gij nog eens mocht kunnen zeggen: *Die man is gekomen om mijn ziel als een brandhout uit het vuur te rukken*. Opdat de Heere verheerlijkt worde.

En Gods volk moge hem gedenken in de gebeden. Er gaat meer in het leven van uw leraar om, dan gij weet. Een leraar is geen grappenmaker, maak hij draagt de belangen van de gemeente. Hij is geen man, die het met de rede klaar kan maken, maar hij heeft een boodschap van de Heere te brengen. Ik heb het in het begin van mijn bediening eens meegemaakt, dat ik voor de volgende dag geen tekst kon vinden. De Heere sloot alles toe. Zo bleef het tot 's middags vier uren toe. Toen opende de Heere Zijn Woord. En 's maandagsmorgens kwam er een oude christin bij mij en vroeg of ik niet in de banden geweest was en of het om vier uur niet veranderd was. *"Want"*, zeide zij, *"ik heb uw noden voor God mogen klagen"*. Is hier in ons midden nog een volk dat verstand van kermen heeft en de noden mag neerleggen voor God? Denk er aan, dat ook Gods knechten het geloof niet in de zak dragen. En preken is geen kunstje dat men leren gaat. Men kan aan de preek wel horen of zij arbeid aan Gods troon gehad hebben. De Heere mocht uw hart niet boven uw dienaar stellen. Draag hem in zijn noden.

God heeft de ouderlingen, die de gemeente geleid hebben, verstand en wetenschap gegeven. Hun raad zij u ten dienste, opdat gij te samen de gemeente bouwen moogt, ten spijt van alle vijanden. De Heere mocht u gebruiken als middel in Zijn hand tot verheerlijking van Zijn Naam en tot verheffen van Zijne deugden. Hij geve dat Christus in al Zijne bedieningen door u heerlijk worde voorgesteld. Opdat gij aan het eind van de loopbaan het loon mag ontvangen, die God uit genade u heeft bereid. Nog een weinig, en wij hebben de strijd gestreden. O die kroon der eeuwige heerlijkheid die voor Gods knechten is weggelegd!

De Heere geve u gedurig op Hem te zien, en stelle u tot lof en prijs van Zijn Naam. Al vallen dan alle mensen, zelfs onze naaste vrienden weg, God is getrouw. *"Wie mij veracht, God wou mij niet verachten,"* zegt de dichter. De Heere sterke en zegene u. Amen.

Daarna werd de gemeente verzocht de nieuwe leraar staande toe te willen zingen Psalm 134:3

*U zal de Heer, die eeuwig leeft,
Die hemel en aard' gemaakt heeft,
Uit Sion met groot overvloed,
Zegenen met allerlei goed.*

Nadat door ds. Kersten geëindigd werd, zong men nog Psalm 122:3

*Binnen uw muren wonen zal,
Liefde, vrede met enigheid.
De huizen en paleizen breid,
Zijn vol van Gods zegening al.
Om den wil der broederen mijn,
En der vrienden die binnen zijn,
Wens ik u vreed' in alle hoeken.
Omdat ook Gods tempel zeer rein,
Staat binnen uw muren niet klein,
Wil ik steeds uwen voorspoed zoeken.*

TOESPRAAK VAN DS. G. H. KERSTEN na de intrede van ds. W. de Wit.

De Kerkenraad heeft mij opgedragen en nog een enkel woord tot u te spreken, hoewel ik reeds bij de bevestiging in deze middagure mijn wensen heb uitgesproken. Toch valt die opdracht, (die bijna op een bevel geleek) mij niet al te zwaar, als ik denk aan het lange verblijf gedurende hetwelk ik verbonden was met het Zeeuwse volk, vanaf de dag dat ik de herdersstaf heb opgenomen! Ik hoop dat uw ervaring mag zijn als de mijne. Het is vijf en veertig jaar geleden dat ik in Meliskerke kwam in mijn eerste gemeente. En tot op de huidige dag toe, wanneer ik er een enkel ogenblik vertoef, is het of ik nooit ben weg geweest. Ook mijn verblijf in Zuid-Beveland is van zulken aard, dat ik de liefde ervaren van het Zeeuwse volk, u rijkelijk kan toewensen. U en uw vrouw te samen. Ge moet de Zeeuwen kennen. Zij zijn zo anders, dan de luidruchtige Hollanders. Zij zijn zo stug en gesloten, maar ik hoop, dat de Heere u gelegenheid geve om toegang tot hun hart te verkrijgen. En dan zult u zien, dan wordt dat stugge volk, de ronde Zeeuw, open en oprecht, waardoor gij hem nooit, nooit meer zult vergeten, zelfs al zou des Heeren weg u naar een ander gewest leiden.

In het bijzonder geve Hij u de zegen over de bediening van dat Getuigenis waarvan gij vanavond gesproken hebt als van de bediening der verzoening die in Christus is. Het moge God behagen vele zondaren met Hem te verzoenen, om Zijn volk te bouwen in het allerheiligst geloof en het benaarstigen rijkelijk te werken, om hun roeping en verkiezing vast te maken, opdat zij, gelijk Petrus getuigt, niet struikelen zullen. Stelle de Heere u hier tot in lengte van dagen tot een rijke zegen. Hij geve uw vrouw rust onder dit Zeeuwse volk.

Er zijn dominees die te klagen hebben over hun gemeente, althans zij doen het. Ik heb over niet één gemeente ooit kunnen klagen. Als ik klagen moet, moet ik het over mijzelf doen, niet over mijn gemeente. Hetgeen ook uw ervaring moge zijn. De Heere vervulle uw dienst tot heerlijkheid van Zijn Naam en tot welzijn van Zijn Kerk door de krachtvolle werking van Zijn Heilige Geest. Ik heb gezegd.

2e Bijlage

IN MEMORIAM OUD-OUDERLING JAN MALJAARS te Middelburg

Het is met gemengde gevoelens, dat ik in "De Kandelaar" enkele regels wil wijden aan het overlijden van onze geliefde oud-ouderling J. Maljaars.

Aan de ene zijde is er droefheid, want we moeten nu een geliefde oud-ambtsbroeder missen. Maar aan de andere zijde mag er toch ook een innerlijke blijdschap zijn, want we mogen geloven, dat hij uit de strijdende Kerk overgegaan is in de triomferende Kerk. Nu mag hij delen in de erfenis, waar hij hier soms naar verlangd heeft. Soms? Ja, niet altijd. Er zijn ook hele donkere tijden in zijn leven geweest. Ik zou hierover wel graag iets schrijven met de bedoeling, dat, wanneer een bedroefde en beproefde ziel dit leest, deze hieruit moed zou ontvangen, ziende op de uitkomst. Want:

*Het is God, Die Zijn volk vrijstelt
en maakt, dat het blijft ongekweld
van 's doods geweld zeer krachtig.*

(Psalm 68:10, Datheen)

Ik schreef: Hij mag delen in de erfenis. Ja, maar óók de dierbare Gezegende van de Vader deelt nu in Zijn erfenis! Want ze zijn elkaars erfenis. Leest dit maar in Deut. 32:9 en 4:20; Numeri 18:20. En wat de erfenis van Gods kinderen betreft, daarvan wordt op heel veel plaatsen in Gods Woord gesproken. Denkt maar aan Romeinen 8, Efeze 1 en Psalm 16.

'k Heb met de overleden broeder voor het eerst kennis gemaakt toen hij na z'n trouwen op de Seisweg woonde. Hij werkte toen bij bakker Schroevers, óók op de Seisweg. Ik bezocht hem in 't ziekenhuis, waar hij was opgenomen, ik meen vanwege een ernstige pleuritis. Vanwege eczeem aan zijn handen kon hij niet langer bij bakker Schroevers werken. Dat was een hele beproeving. Zonder werk en zwak! Wat nu? Onze (nu ook oud-) ouderling A. J. Schot heeft toen z'n best gedaan hem als kantoorbediende bij de "Schade-Enquête-commissie" te krijgen, waar hij geruime tijd werkzaam is geweest. Hierin mocht Maljaars kennelijk Gods hand zien! Toen genoemde Commissie opgeheven werd, ging hij over naar de "Herverkavelingscommissie" op de Loskade. Eén en ander ging gepaard met veel uitwendige beproevingen en innerlijke bestrijdingen. Maar daar tegenover mocht hij vaak en duidelijk de zorgende hand des Heeren ondervinden.

Ik herinner me nog heel goed de gezelschappen, waar ik hem in die tijd ontmoette. Op zekere keer (in 1951) hielden we zo'n gezelschap bij mij aan huis. Ik woonde toen in de Eikenlaan. In "De Lofzangen Israëls" van Groenewegen lezen we:

*Elk verhaalt zijn weg en zaken;
hoe hem Jezus is ontmoet.
Ondertussen ziet gij blaken
hunne ziel in liefde, zoet.*

Rika Murre (velen hebben haar nog gekend) was ook in ons midden. Na een paar uur samen gesproken te hebben, moest ieder maar eens een versje opgeven. Toen Jan Maljaars aan de beurt was, gaf hij op Psalm 116:2 en 3. Daarbij kreeg hij zo'n overstelpende indruk van Gods goedheid, dat hij 't niet verwerken kon. Hij viel flauw. Na een poosje deed één van de aanwezigen nog een gebed en ging ieder naar huis. Alleen Jan bleef nog een uurtje bij ons, om wat bij te komen. Dit alles maakte een diepe indruk op ons.

Jan maakte in die tijd een diepe weg door: Zijn eerste vrouw, Adriana Provoost, was op 27 oktober 1950 overleden en hij bleef alleen achter met zes kinderen. In 1959 hertrouwde hij met Maria de Steur, die hem in het verdere van zijn leven tot zoveel steun geweest is!

Een andere bijzondere ontmoeting met hem was de volgende:

Het was op 7 juni 1986. Hij was met z'n vrouw bij mij op de Goese Korenmarkt. Weer waren we met enkele vrienden en vriendinnen bij elkaar. Jan was die avond bijzonder goed gesteld en vertelde iets over de lessen, die de Heere hem in zijn leven geleerd had. Ik vond dit zó opmerkelijk, dat ik m'n vrouw vroeg alles eens op te schrijven. Vandaar dat ik nu kan meedelen, wat we toen uit zijn eigen mond gehoord hebben. Er werd onder elkaar gesproken over de vraag wanneer iemand mag deelnemen aan het Heilig Avondmaal. Maljaars zei toen:

"Wanneer iemand in de eerste tijd zo groeit en groot wordt, komt er nooit plaats voor de Borg en Middelaar. Ik heb zelf ook wel eens wat genomen, maar alles wat ik vroeger genomen had, moest ik later teruggeven.

Ik kwam vroeger nogal eens bij **Keetje de Visser** op "Leg Af", die veel van de Heere geleerd had en veel onderwijs kon geven. Op zekere keer zei ze tegen me: "*Je hebt al heel wat verteld, maar heb je nu ook al eens een oog buiten jezelf mogen slaan?*"

"Ik heb ervaren, dat het van onze kant een onmogelijke weg is en dat er pijnlijke lessen geleerd moeten worden, om tot de kennis van Christus te komen. In Zondag 1 vraagt de Catechismus: *Wat is uw enige troost?* Maar dan komen de moeilijke lessen: "*Hoeveel stukken zijn u nodig te weten, opdat gij in deze troost zalig leven en sterven moogt?*" Dan wordt in zondag 2, 3, 4 en 5 gesproken over onze schuld, over Gods recht, over Gods eis en over de vereisten van de Middelaar. De zondaar die dit alles bevindelijk doorleven mag, heeft al veel geleerd, maar hij is nog niet gered. Daarom roept hij in zondag 6 in verlegenheid uit: "Maar Wie is deze Middelaar?" En dan komt het antwoord: "*Onze Heere Jezus Christus*"

M'n lichaam wordt meer en meer afgebroken en ik heb in mezelf niets meer overgehouden, maar ik mag toch zakken en zinken op die enige Borg en Zaligmaker. Daar had ik zondagmorgen nog iets van, toen we moesten zingen Psalm 43:3 en 4. Straks zal het zijn:

*Die na kortstondig ongeneugt'
mij eindeloos verheugt!*

Ik denk er dikwijls aan wat het zal zijn straks in die grote dag, wanneer we zullen staan voor de rechterstoel van Christus. Van onszelf zijn we naakt en bloot. Maar gelukkig als we dan door Hem gekleed mogen zijn, zoals we daarvan lezen in Ezechiël 16".

In de loop van de gesprekken vroeg één van de aanwezigen aan Maljaars: "Om laag aan de grond te komen is zeker wel een last nodig?" Maljaars antwoordde: "De zonde en de inwonende verdorvenheid zijn mijn grootste last".

Maljaars heeft onze gemeente twintig jaar gediend als ouderling. Op Nieuwjaarsmorgen 1949 werd hij voor de eerste maal in het ambt bevestigd. Ds. W. de Wit, die toen onze predikant was, preekte die morgen uit Openbaring 21:5. (deze preek is destijds woordelijk opgenomen). Het thema van de preek was: "De troostvolle verwachting voor de kerk Gods". In zijn toespraak tot de bevestigde ambtsdragers richtte hij zich ook in 't bijzonder tot broeder Maljaars:

"Ondanks alle gebrek, behaagde het de Heere u voor het eerst te stellen in het ambt, om alzo de lasten van dit volk te dragen. U hebt u ja-woord gegeven. We wensen u in 't bijzonder 's Heeren sterkte en steun toe. Dat is zo nodig! De ambtelijke loopbaan eist zelfverloochening. Wanneer we de Heere en de gemeente mogen dienen, zullen we ook

de Heere en de gemeente meekrijgen. Maar wanneer we onszelf gaan dienen en zoeken, zullen we God tegen krijgen en ook de gemeente. Het ambtelijke werk houdt in: Onszelf geven om de lasten van de gemeente te dragen bij dagen en bij nachten; om het volk vóór te gaan; ook om de zielen raad en bestuur te geven tijdens het huisbezoek".

Tot de gemeente zei dominee De Wit: "Ontvang deze broeder, die voor het eerst zijn ja-woord heeft gegeven, als ambtsdrager; als iemand die God gebruiken wil in dit deel van Zijn erf, al is hij dan zwak en vol gebrek. Bemoedig hem, als hij straks misschien moedeloos neerzit! Dient zo elkander in de liefde".

De predikant verzocht ten slotte de gemeente alle bevestigde ambtsdragers staande toe te zingen Psalm 43 : 3 (Datheen, enigszins gewijzigd):

*Laat Uw klaarheid, o God waarachtig,
en Uwe trouw hen schijnen zoet.
Dat die hen geleide aandachtig
tot Uwen heiligen berg eendrachtig
en tot Uwe tenten zeer goed,
met een need'rig gemoed.*

Tot 19 maart 1969 is hij ouderling geweest. Toen moest hij in verband met zijn zwakke gezondheid zijn ambt neerleggen. In die twintig jaar heeft hij op allerlei wijzen de gemeente gediend: Door voorgaan in de kerk, maar ook door zijn vele huisbezoeken en ziekenbezoeken. Hij heeft zichzelf geen kroon opgezet. En wij behoeven hem óók geen kroon op te zetten. De HEERE kroont Zijn volk: "*Over weinig zijt gij getrouwd geweest, over veel zal Ik u zetten: Ga in, in de vreugde uws Heeren*". En dan zullen ze zèlf die kroon werpen voor de troon, zeggende: "*Gij, Heere! zijt waardig te ontvangen de heerlijkheid, en de eer, en de kracht* "

Op 12 februari van dit jaar nam broeder Maljaars voor de laatste maal deel aan het Heilig Avondmaal. 's Avonds, na de nabetrachtingsdienst, kwam hij nog in de consistorie, om de predikant en de broeders te vertellen hoe goed hij 't mocht hebben!

Op vrijdag 10 maart is hij in het ziekenhuis overleden, op de leeftijd van 72 jaar. Hij heeft biddende geleefd, zoals de kleinkinderen terecht vermeldden in de rouwadvertentie. Hij is óók biddende gestorven. De laatste dagen van zijn leven was hij veel in gebed. Af en toe konden zijn vrouw en kinderen enkele zinnen verstaan, zoals: "*Niet mijn wil, maar Uw wil geschiede*", of: "*Om Jezus' wil*".

Toen zijn dochter een paar uur voor z'n sterven vroeg: "Toe pa, zeg nog eens wat", zong hij met een duidelijke stem en op een zuivere toon:

*Opent uwen mond;
eist van Mij vrijmoedig.
Op Mijn trouwverbond;
al wat u ontbreekt,
schenk ik, zo gij 't smeekt,
mild en overvloedig.*

En zo gaat het ene geslacht na het andere voorbij. Maar de HEERE en Koning van Zijn Kerk blijft Dezelfde van geslacht tot geslacht. "Totdat de maan niet meer zij."

*Uit hen zal altijd iemand komen voort,
om de nakomers te leren Uw Woord.*

De grote vraag is: Zullen wij erbij behoren?

Op woensdag 15 maart j. 1. is het stoffelijk overschot van onze geliefde oud-ouderling ten grave gedragen.

A. de Priester.

Geraadpleegde literatuur en bronnen

P. Davidse: Die trouwe houdt, 1891-1991 100 jaar Gereformeerde Gemeente Meliskerke (Meliskerke 1991).

Gereformeerde Gemeente Oostkapelle (Geref. Gemeente Oostkapelle, 2000)

Gemeente Archief en Zeeuws Archief Middelburg.

P. Ingelse: Zestal eenvoudige oefeningen van P. Ingelse, in leven leerend ouderling bij de Geref. Gem. van wijlen Ds. Ledebouer (Middelburg, z.j.).

D. Janse: Ter gedachtenis van Ds. David Janse, predikant bij de Gereformeerde Gemeente te Middelburg, bevattende 8 brieven omtrent zijn levensgeschiedenis (Middelburg, 1902).

Ds. W. C. Lamain: Een terugblik II. (Zwijndrecht 1982).

W. M. Sturm: Hij is getrouw. Uit het leven van ds. W. de Wit (Houten 1998)

J. Westerbeke: Door water en vuur. Brieven van ds. L. Boone aan Katharina Flipse. (Middelburg, 1992).

Brochure: Ds. W. de Wit: Het gedenken van de daden des Heeren. Predikatie over Psalm 77:12 uitgesproken bij de herdenking van het 50-jarig bestaan der Gereformeerde Gemeente te Oostkapelle.

Brochure: Bevestiging van kandidaat Willem de Wit door de weleerwaarde heer Ds. G. H. Kersten. En intrede door ds. W. de Wit te Middelburg, woensdag 17 september 1947.

10 brochures in de serie: *kinderen Gods op Walcheren in de 19^e en 20^e eeuw*.

1. DOOR GOD GEROEPEN.
Uit het leven van ds. David Janse en facetten uit de historie van de Ledeboeriaanse gemeente te Middelburg.
Nagelaten in zijn brieven en in kerkelijke notulen.
2. BIJ DE MENSEN VERACHT MAAR BIJ GOD UITVERKOREN.
Uit het leven van Jan Vader, oefenaar te Meliskerke.
3. IK HEB GELOOFD; DAAROM HEB IK GESPROKEN.
Levensbeschrijving van Zacharias Verhage, Molenaar te Meliskerke;
Door hemzelf beschreven. *VOLGT T. Z. T.*
4. DE BEKERING VAN WILLEM PLEIJTE
te Zoutelande en een eenvoudige oefening.
Met historische gegevens Gereformeerde Gemeente Zoutelande.
De bekering en sterven van Florus de Wolf en anderen.
5. DOOR LIJDEN GEHEILIGD.
Levensschets van oefenaar Pieter Ingelse; twee oefeningen;
drie brieven van zijn vrouw en drie brieven van zijn schoondochter.
6. EEN NIEUW VADERLAND GEKREGEN.
Bijzonderheden uit het leven en de bekering van Adriaan Dingemanse,
diaken in de Ledeboeriaanse gemeente te Middelburg.
7. GENADE EN EER ONTVANGEN.
Geschiedenis van de Ledeboeriaanse gemeente te St. Jan ten Heere.
Met levensschets van ouderling Pieter de Voogd, Jacob Corré, Hubrecht Bimmel
en brieven van Maatje en Christina Bimmel.
8. DOOR GOD GELIEFD.
Verhaal uit het leven van Cornelia de Visser-Moens te Aagtekerke,
door haarzelf beschreven.
En korte mededelingen uit haar vriendenkring.
9. DOOR DE TROUWE VERBONDSGOD GELEID.
Mededelingen uit het leven en brieven van Cornelia de Visser-de Visser
te Middelburg.
10. DOOR DE HEERE AFGEZONDERD.
Korte levensschets van: Catharina Barbera Roose-Bollinger; Sara Louisa
Hollebrands; Evangelist Jac. Ball, ds. A. Janse, ds. L. Hubregtse, ds. Chr. Van de
Woestijne, ds. M. van de Ketterij.
Levensschets en brieven van Mevr. A. A. Vermerris-Geuze.